

גליון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

שמות

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת שמות

- א המוסיף גורע - ריבוי השתדלות אך למחסור
- ז תכבד ואל ישעו - ע"י האמונה לא יאבד ישוב דעתו
- י בן ירבה - להרחיק ה'ספקות' באמונה
- ח מן השמים - אף האמונה ניתנת במתנה מן השמים
- ט ותשלח את אמתה - להחשיב כל פעולה קטנה שבידו לעשותה
- יב המקום אשר אתה עומד - בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בידו להתקרב אל ה'
- יד בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו
- יט ויאנחו ויזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים
- כ ותעל שזועתם - הבל צריכין לבוח התפילה
- כא מן העבודה ויזעקו - התפילה מתוך לב נשבר מתקבלת ביותר
- כב וירא בסבלותם - להתבונן תמיד בצרכי הזולת להיטיב עמו ולמנוע ממנו צער
- כג לעסוק בדברי תורה - התיקון ע"י לימוד התורה"ק ובפרט כשהוא ברציפות

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

באר הפרשה - שמות

המוסיף גורע - ריבוי השתדלות אך למחסור

בפרשתן (ד י"ב), 'ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי... כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי... ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך'. ומבאר ה'ר"ן (הרשות הר"ן, הדרוש הה' ד"ה וזה דבר) מדוע לא עשה הקב"ה נס להסיר ממושה את ה'כבוד פה' שלו. כי רצה הבורא שנדע שהוא הבורא והמנהיג, וכל הנעשה בהאי עלמא על פי ה' הוא, ומלכותו בכל משלה, ולא נטעה שכוחו של משה - 'מושיען ומנהיגן של ישראל' היה בזכות 'מתק לשוננו' ואמרותיו הנוטפות נופת צוף וכל טעם, ועי"ז הצליח את דרכו. על כן, עשהו הבורא ערל פה וכבר שפה, למען יראו הכל שכוחו היה מן השמים - 'כי אנכי אהיה עם פיך'. ומבאן ילמד כל אחד שיציאת מצרים הפרטי שלו - כל חד וחד בדיליה, אינה תלויה כלל באיזה סיבה טבעית אלא ב'דבר שמים'.

שלא יחשוב 'אני' עשיתי... אלא ידע כי ה' עשה לו את כל החיל הזה, הן במה שאחרים מעוללים לו. בכל עת ורגע יזכור שאין דבר הנעשה מעצמו או ע"י איזה בריה שבעולם, אלא הכל במוצא פי ה' הוא - 'כי הוא אמר ויהי, הוא ציוה ויעמוד'. ואז אשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא. כי כאשר אי מי קללו, או הזיקו, ביזהו או לקח ממנו, דיבר עליו רע וכו' וכו"ב. הרי באמונתו יודע הוא אל נכון שלא פלוני ביזהו, ולא אלמוני קיפת את פרנסתו, לא ראובן קלקל לו את השידוך, ולא שמעון דיבר עליו סרה לעיני כל הקהל, לא לוי לקח לו את ה'עמוד' ולא יהודה... וכו'. אלא יביט על כל אלו המעשים והמאורעות - כמו שנעשו על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, ומה לו כי ילזן על חברי.

הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע מבאר (חודש ניסן ד ה) כי מומצאת מצרים היא עצם היותה ממלכת ה'כפירה', ואף מלכם 'פרעה הרשע' הכריז 'מי ה' אשר אשמע בקולו...' (ה ב), ומהות הכפירה היא שלא ראו

ואין הדברים אמורים רק לגבי יציאת מצרים... אלא בכל פרט ועניין, הן לגבי מעשה ידי האדם עצמו,

א. פעם אמר הרה"ק משינאווא זי"ע לתלמידיו, הנה מדרך העולם, כשזקוק אדם לסכום כסף קטן אינו טרוד כלל, ובשלוות נפשו הוא סמוך ובטוח שהמעות יבואו לידי, ואילו בשעה שנצרך לסכום גדול הריהו כולו עסוק ב'כסף מנלן', ודואג מניין ישיג את הממון הרב. אך האמת דאיפכא מסתברא, כי הזקוק לממון רב ויודע היטב שאי אפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ובעל כרחו משים הוא את שברו על ה' אלוקיו, איש הלזה בוודאי ישיג המעות בבטחונו הגדול בה'. אך לעומתו, הנצרך לסכום קטן, ונראה בעיניו שאפשר לו להשיגם בכוחות עצמו, ואינו נשען לגמרי על בורא כל העולמים, זה האיש עליו לדאוג ביותר, כי מתרחק הוא מהבטחון בה' אם כן 'מאין יבוא עזרו'. מעשה 'השגחה פרטית' בענין זה שמעתי לאחרונה מבעל המעשה מתושבי ארה"ק, לפני כמה שנים נולדה לו בתו הבכורה שתחי' לאויוש"ט, בבואו לרשום אותה ב'קופת חולים' מכבי, נשאל האברך ע"י הפקידים, לאיזה 'מסלול' ברצונו להצטרף, (כי בלא מסלול מיוחד אין צורך לשלם להם תשלום קבוע בכל חודש, אבל יש מסלולים מסוימים המעניקים הטבות מיוחדות לעת הצורך ל"ע, אך מחובת המבוטחים בהם לשלם סכום כל שהוא בכל חודש, והכל לפי המסלול - הטבותיו וחובותיו), אמר להם האברך, עשו כהבנתכם, הכניסו את בתי לרשימה הטובה ביותר, ויעשו הפקידים כדבריו והכניסוה ברשימת 'מכבי זהב' והחלו מחייבים אותו בכל חודש בסך 21 שקלים, כעבור כמה חדשים ראתה אם הבת שבכל חודש גובים מהם סכום זה, נענתה ואמרה לשם מה עלינו לשלם מעות אלו, עדיף היה לבטל את 'מכבי זהב' וחטלת פרשת תשלומין. אבל, כדרכו של עולם, יום רודף יום, והענין לא סודר, עד שכעבור שנה נולד להם עוד בן למזל"ט, אז בבואם לרשום את התינוק החדש, שאלה האם אודות מכבי זהב - לשם מה עשיתם לנו כזה מסלול, הסבירו לה הפקידים שיש בעסק הזה רווח גדול, כי אם ח"ו תצטרכו לנתח את הילדים תקבלו את כל ההוצאות מקופת החולים, אמרה להם האשה, לא ולא, ב"ה יש לי ילדים בריאים ושלמים, אבקש שתבטלו את מכבי זהב על בתי הראשונה... אלא שברגע האחרון לפני שניתקה את הטלפון, הכניס הקב"ה דברים בפיה, וכה אמרה לפקידים, בעצם, לא, אל תבטלו את המכבי זהב, עד שאדבר שוב עם אבי הבנים, והפקידים החזירו את ה'זהב' ברוב שמחה וצהלה...

לא עבר חודש ימים, ואיזה... שוד ושבר, הבת הגדולה איבדה את כח הליכה ברגליה, ואחרי בדיקות נתגלה גידול בעמוד השדרה ל"ע, בהתייעצות עם עסקני רפואה הורו הללו לנתח בדחיפות את הילדה בחו"ל - משהחלו לברר

באר הפרשה - שמות

ישראל לקראת צאתם ממצרים, לקחת מלה הרמוז לבכור המזלות, לשוחטו כ'קרבן פסח' ולזרוק דמו לשם ה', להורות שכח המזלות ג"כ כפוף תחת השגחתו והכל תחת שפעו ויכולתו יתברך.

ומבאר שכאז בן עתה, ישנם אנשים שעדיין משועבדים הם תחת סבלות מצרים - וכל הילוכם, שיחם ושינם הוא כמו שה'טבע' שולט בעולם ח"ו, ובעיניהם העובד ומתייגע - מרוויח פת לחמו, וחושבים שכפי ריבוי העבודה והיגיעה כך ריבוי הפרנסה, אבל מי

שיש מנהיג לבירה, רק חשבו שהטבע שולט בעולם ועולם כמנהגו נוהג ומעצמו הוא מתנהל ח"ו, ולכן לא מצאו אל נכון אלא להעמיד את ה'מלה' שהוא בכור וראש למזלות כעבודה זרה שלהם, ונעשו כמי שאומרים הנהגת העולם בידי הטבע והמזל היא... ולכן בבוא זמן הגאולה שידד הקב"ה מערכות שמים וארץ באותות ומופתים, והראה השגחתו שהוא למעלה מן הטבע, וכל הטבע כלא היה, להורות על הנהגת העולם בידי הקב"ה, וזוהי 'יציאת מצרים' - שנאמין ונדע כי הקב"ה מושל בכיפה ולא המזלות וטבע העולם ח"ו. ולכן נצטוו בני

נוכחו לדעת שסך ההוצאות הנדרשים לניתוח והנסיעות וכו' שלש מאות וחמשים אלף דולר ארה"ב (\$350,000), וכאן נתגלה הנס הגדול, כי בתחילה נבהלו כל בני המשפחה, בשאלת 'כסף מנלן'... כי האברך אינו נכד ולא בן נין של בארון ראטשילד וגם לא של שותפיו... ובקושי הוא גומר את החודש בשלום... שמר עליהם הקב"ה וכשנה לפני כן כבר הכין להם שיכנסו ברשימת מכבי זהב, והם היו שלוחי המקום להמציא לו את כל הסכום הנדרש עד פרוטה האחרונה - אחר עבודת העסקנים המסורים להוכיח להם שא"א לערוך ניתוח כזה בארה"ק. ואף כאשר כבר עמדו לבטל הכניס הקב"ה דבר בפי האם, לא, אל תבטלו. כדברי רבינו ידעיה הפניני' (מבחר הפנינים שער האמונה), אם יברח האדם מטרפו כבורח מן המוות - טרפו ירדוף אחריו יותר ממנו למהר להשיגו.

ב. בפרשתן (ד ו-ז) 'ויבא ידו בחיקו ויוציאה והנה ידו מצורעת כשלג. ויאמר השב ידך אל חיקך וישב ידו אל חיקו ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו', ולכאורה תמוה, מדוע אמר לו השב ידך אל חיקך, וכי יפלא מה' לרפאות ידו גם מחוץ לחיקו, והלוא נס כזה קטן הוא כנגד כל הניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים. ומבאר הגה"ק ה'חפץ חיים' (שמייה"ל ח"ב פ"ג פרשת שמות) שכאן למדנו שאין המקום גורם לביאת הצרעת, אלא 'ה' נתן וה' לקח'. לכן נתרפאה ידו דייקא בחיקו - באותו מקום שנצטרע, ומינה תבין שאם בחיקו היה איזה סיבה לצרעת היאך נתרפאה ידו שם, אלא שאין החיק גורם צרעת ואין החיק מרפא צרעת, אלא על פי ה' יבוא ועל פי ה' ילך [כמו שאמרו (ר"ה כט.) לא הנחש ממית ולא הנחש מחיה].

ומכאן נבין, שלא עשייתנו היא שהביאה שיהיה לנו כך וכך, אלא אדרבה מאחר שהיה דבר זה רצון השי"ת, על כן נסתבב שיעשה אותה הפעולה. כגון מי שעבר באיזה מקום סכנה וניזוק, לא ניזוק מפני שהלך בדרכו באותו מקום, אלא שמשמים נגזר עליו להינזק ולכך סיבבו שילך אל מקום הסכנה, וכן ברווח - לא תאמר מאחר שבאתי הנה הרווחתי, אלא מאחר שנקצב עלי להרוויח באתי הנה, כי אין לך דבר שאינו מסובב על ידי מלך עליון בהשגחה פרטית ממש. הנה מצינו בפרשתן 'שפרעה גזר על הזכרים' - להשליכם היאורה, ומשנולד משה רבינו הצפינוהו בבית ג' חדשים ואז השליכוהו היאורה, ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ותבוא בת פרעה ותקחהו, ואיתא בגמ' (סוטה יב:) שמיד לאחר שהכניסו את משה לנהר בטלה הגזירה, שכך אמרו האיציטגנינים לפרעה שכבר נולד מושיען של ישראל והושלך המיממה... ומן הנראה היה לה ליוכבד אמו לבכות, אוי לי, אילו המתנתי חצי השעה לא הוצרכתי לזרקו... אבל האמת שרק מאחר שכבר היה בנהר על כן התבטלה הגזירה, ומכאן תלמד לעצמך שלא לומר אילו המתנתי... אילו לא הייתי עושה כך וכך... אילו לא הייתי אומר כך וכך... כי אין לך כל ידיעה פשוטה בכל המעשה אשר נעשה בעולם, שמח בחלקך, תן תודה לאלוקיך המוליכך בדרך הטובה כל הימים...

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (הובא באמרי פנחס ח"א, אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמר חז"ל (נדרים ט:) 'רשעים מלאים חרטות', דלכאורה צ"ב אם הם מלאים חרטה על מעשיהם הרעים כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר הכוונה, שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אוי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

וכך אמר הגאון הגרי"ז מבריסק זצוק"ל, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, שמשם נפלו מעותי' הרי זה כפירה בהנהגת ה', אלא יאמר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיסי.

השתדלויות שבעולם להשיג יותר, מה שאין בן מי שנתאמת אצלו ההשגחה הנה יוצא לחירות מעבדות העולם באומרו - 'בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ה' לבדך לבטח תושיבני' (תהילים ד ט), והכל הוא בהשגחה נפלאה מיוחדת מאתו ית"ש - כל הקצוב יגיע עד פתח ביתי (מאליז), ואם בן איש כזה אינו מבלה ימיו במסחר ובניינים והבלי הזמן, ולבו פנוי לעבודת השי"ת ולתורתו וליראתו ולעסוק במושכלות להשלים צרכי נשמתו כל ימי חלדו.

ובזה מבאר ב'דרך פיקודך' (מ"ע יח) מדוע קידשה תורה את הבכורים, להקדיש כל 'ראשית' קדוש לה'

שכבר 'יצא ממצרים' מאמין שהבורא יתב"ש מנהיג עולם ומלואו, וזה האיש לא ישתגע ולא יתלהט אחר מצוות ה'השתדלות' לפרנסה, בידעו כי ממילא הכל בידי הקב"ה, ומה יתן ומה יוסיף לו ריבוי ההשתדלות, וזה לשון ה'בני יששכר', והנה כשנתוודע כל זה בעת צאתנו ממצרים, הנה יצאנו לחירות עולם היינו חירות עולמית מעסקי עבודת העולם. כי הנה מי שלא נתאמת אצלו ההשגחה בסוכרו שהכל נתון תחת הטבע, הנה הוא מוכרח לעסוק בעבודת העולם כל ימי חייו, עובד ביום ובלילה להשיג מבוקשו וכו', והנה הוא עבד לאשה וללחם ולמזון ולבגד ולחון ורכוש וכו' - כי אינו מבין שרק הקצוב לו יגיענו, ואם אינו קצוב לא יועיל לו כל

ג. הנה, איתא ב'מדרש הגדול' (פרשת שמות יג) על הפסוק (א יג) 'ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך', ר' אלעזר אומר בפה רך, שהמצריים הבטיחו תשלום הגון על כל לבינה, אמרו כל מי שהוא עושה לבינה נוטל שקל, כדי לפתות את ישראל, והיו מייגעין עצמן יתר מדאי כדי לטול שכר הרבה (חוץ מעמרם שלא נתפתה לבו, אלא היה עושה לבינה בכל יום) ולבסוף מה הוא אומר (ה ה) 'ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם לא תגרעו ממנו', שחייבו אותם להכין כמתכונת זו כל יום ויום משנות השעבוד, ע"כ. כלומר, שככל שהתייגע יותר להכין הרבה לבנים כך הוכרח בשנות השעבוד להכין כל יום - מבלי להגדיל שכרו כלל וכלל.

ולמדו מכאן מפרשי התורה גודל שכרן של הבוטחים בה' והפסדם של אלו שלא שמו בו מבטחם, שכן מי שהאמין שממילא מזונו ושכרו קצובין מן השמים ולא 'נתייגע יותר מדאי' הרוויח לכל שנות הגלות, שהרי בכל אותן השנים לא נדרש מעמו להתייגע כל כך בהעמדת הלבנים ולא הוכרח להעמיד אלא כאותה כמות שהעמיד ביום הראשון.

ד. בפרשתו (א ח-ט), 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, הבה נתחכמה לו פן ירבה', ומבאר ה'כלי יקר' אשר לא ידע ולא הכיר במה שקרה ליוסף, שאחיו - שבטי י-ה השתדלו בכל עוז להעביר ולבטל את חלומותיו שהוא עומד למלוך עליהם, אך לא הועילו להם כל נכליהם במאומה, ולא עוד אלא אדרבה מעשיהם קירבו את קיום עצת ה' שימלוך יוסף, כי רק על ידי המכירה נסתבב שמבית האסורים יצא למלוך. כעת בא פרעה הרשע שעדיין לא למד שא"א לבוא בתחבולות נגד רצונו ית', וחזר על טעות זאת, הקב"ה גוזר 'כן ירבה' - והוא בא לומר 'פן ירבה', וחשב שגזירותיו יועילו לו, וזהו 'אשר לא ידע את יוסף' - שלא התבונן במה שאירע ליוסף, לדעת שלא תועיל לו מאומה, כי ברצות ה' כן ירבה וכן יפרוץ, והיא הנותנת שרק על ידי קושי השעבוד נתברכו בברכת 'כן ירבה'.

כיו"ב כתב ה'סטייפלער' זצוק"ל (ברכת פרץ), שהיטב יש להתבונן בפרשה זו, שפרעה שמע מאיצטגניניו - 'היום נולד מושיען של ישראל' (רש"י א כב) ולכן ציוה לכל עמו - 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' (שם). מה עלה בסופו, שאותו 'מושיען של ישראל' שכל כך חשש ופחד ממנו ניצול ע"י בתו ולא עוד אלא שנתגדל בביתו. ללמדנו, שאי אפשר לילך כנגד רצונו של מקום, ואדרבה הקב"ה יסבב שפעולת האדם היא שתסייע (כביכול) לגזירת הבורא שתתקיים בפועל.

ה. וכתב עוד, הנה נצטוינו במצוה הזאת דוקא בימי צאתנו מארץ מצרים מעבדות לחירות, להורות כי מה שהוציאנו השי"ת לחירות הוא כדי שנהיה באמת בני חורין גמורין רק משעובדים לו ולתורתו ומצותיו, וכמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ו מ"ב) 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', מה שאין בן מי שמבלה ימיו בהשתדלות להרבות הון וברדיפת התאוה הנה הוא עבד משועבד לכסף וזהב ולתאוות שונות, הנה איש כזה יצא ממצרים מתחת שעבודן ונכנס תחת שיעבודים שונים, בלילה לא יישן וביום לא ינוח, ואכתי מעבדי פרעה הוא עובד לכסף וזהב, הנה לחנם יצא ממצרים, דיציאה ממצרים נקרא חירות עולם שיהיה לנו חירות משעבוד העולמי, מה שאין בן איש כזה אכתי מעבדי פרעה הוא.

באר הפרשה - שמות

בכור פטר רחם, וראשית פרי אדמתינו, וראשית הגנינו, וראשית עריסותינו, כדי להודיע בראשית כל 'קנין' והשגה שהאדם קונה ומשיג, ונראה לו שב'טבע' העולם נולד לו הבן, או גדל פרי אדמתו וכו' (ו"ל), לזכר זה נצטוונו אנחנו עמו אשר בחר אותנו לחלקו, להקדיש לו כל צורת ראשית, דהיינו בכור פטר רחם, וראשית פרי אדמתנו, וראשית הגנינו, וראשית עריסותינו, להורות

על כל ראשית הטבע והמזל וכל עסקינו בטבע הכל משועבר להבורא עולם והוא המשגיח על כלי, עכ"ל.

תכבד ואל ישעו - ע"י האמונה לא יאבד ישוב דעתו

בפרשתן (ה ו-ח) 'ויצו פרעה את הנוגשים בעם... לא תאסיפון לתת תבן לעם ללבון הלבנים כתמול שלשום, הם ילכו ויקוששו להם תבן. ואת מתכונת

וז"ל ב'דרך פיקודך' (מ"ע ו חלק המחשבה) ממילא בידיעה זאת יתבונן האיש הישראלי שלא יועיל לו שום השתדלות העולמית למלאות רצונו, רק הפקת רצון השי"ת בחוקי התורה אשר הם רצונו, בזה יתמלאו טובותיו בנפשו וגופו בכל עניני עוה"ז ועוה"ב, ויוציא זמנו רק בעבודתו ית"ש ולא בעבודת העולם וענייניו כי אין בזה תועלת, ולא יגרע ולא יוסיף בהונו ורכושו וכל ענייניו ברוב השתדלותו בטבעיות במסחר וכיוצא ובמלאכה וברפואה, ומחויב האדם להשליך כל יהבו וכל עניניו על המשגיח וכל יכול.

1. עוד אציגה מעשה ששמעתי מבעל המעשה המלמדנו ענין השגחה פרטית - ושמירה על האדם שיוכל עמוד ב'קבלה' טובה שקיבל על עצמו, וכך הווה - לפני כשבועיים ימים, וכה מספר האברך, זכיתי לישיב על התורה וללמוד ב'כולל' הלכות ריבית, ובעת הלימוד נתוודעתי שהיות ואין לי בעלות על דירה ולא שום השקעה על כן יש לי מקום להחמיר ולא לסמוך על ההיתר ד'היתר עיסקא' - אף שנהגו לסמוך על כך, כמובא בפוסקים, מ"מ קיבלתי על עצמי שלא ללוות כסף מהבנק, ולא לקחת כל מסגרת אשראי או 'חריגה' בחשבון, גם לא לבקש מחברת ה'אשראי' דחיית תשלומים המחייבים תשלומי ריבית מלבד הקרן.

זה עתה הייתי בארה"ב, ויום ה'עשירי' למניינם - 'יום הדין'... בו חברת האשראי גובה את המשתלם לה מחשבון הבנק חל ביום שני לפני כשבועיים ביום 'זאת חנוכה', במוצאי שב"ק בדקתי את מצב החשבון, ולדאבוני 'תם הכסף' וחסרים לי כמה אלפים כדי לצאת זכאי... אך מאחר שהייתי בחוצה לארץ לא היה ביכולתי ללוות את הכסף מחבריי להכניסם לבנק. לא ידעתי להשית עצות בנפשי וחשבתי שאולי בשעת הדחק כזו ניתן לסמוך על דעות הפוסקים המקילים, ולבקש מהבנק שיעמיד לי 'מסגרת' אשראי וידחה את התשלומים. אך נמלכתי בדעתי שלא לדחוק את הקץ, ולהמתין עד לרגע האחרון, כשיכלו כל הקיצין, ולהתקשר רק קודם סגירת הבנק שמא הקב"ה יעשה לי נס ולא אצטרך לעבור על קבלתי הטובה.

ביום ראשון בבוקר (לשעון ארה"ב) קמתי בבוקר ושוב בדקתי את מצב החשבון, אך עמד כתמול שלשום ללא שום שינוי לטובה..., וחשבתי לעצמי כי הנה המוקד בחברת האשראי נסגר בשעה חמש בערב לשעון ישראל, כשהשעה בארה"ב היא 10 בבוקר, וכיוון שזמן התפילה אצל האדמו"ר שאליו באתי נקבע לשעה 8:30, על כן בדלית ברירה אתקשר אליהם בשעה 8:15. כשהגיע הרגע האחרון נטלתי את מכשיר הטלפון בו השתמשתי בהיותי בחו"ל בכדי להתקשר לחברת האשראי, והוצאתי גם הפלא' (סע"ל) בו הנני משתמש בארץ ישראל שם נרשם מספר הטלפון של החברה, והנה רואה אני שרשום על המכשיר 'שיחה שלא נענתה' לאות ולסימן שמאן דהו חיפש אותי, בדקתי מי בעל המספר הלזה וראיתי כי הוא של ה'מזכיר' של הכולל בו הנני לומד, התקשרתי אליו לשאלו לרצונו, והודיע לי כי בשורה טובה בפיו שזה עתה הכניסה הנהלת הכולל את 'שכר הבטלה' (משכורת) על שני החדשים שעברו ולא נתנוה עד עתה (ועדיין אינו נראה בבנק, רק למחר, אבל החיוב של האשראי יוכל לעבור), ובס"ד כבר לא היה חסר לי בחשבון ולא הוצרכתי לעבור על קבלתי ולהיכנס לחשש ריבית.

והיה בזה עוד מנפלאות ההשגחה הפרטית, שהנה בכולל שבו הנני לומד 'נאסר' על האברכים להחזיק ברשותם מכשיר פלאפון בשעת הלימוד, אך אי אפשר שלא יוכלו להשיגם בשום אופן, על כן נמנו וגמרו שהפאל' שלי ישאר 'פתוח' ובאם יצטרכו לקרוא לאחד האברכים בדחיפות יתקשרו אלי, והנני משמש כ'טלפון ציבורי', וכתל תלפיות - שכל פיות פונים אליו... ועתה בהיותי בחו"ל אזי בכל יום הייתי עושה 'העברת שיחה' לטלפון אחר, בכדי שאותה שיחה דחופה תגיע לייעודה ולא אלי, ובאותו היום שכחתי לעשות זאת ועל כן ראיתי שהמזכיר התקשר אלי, כי אם הייתי זוכר כהרגלי אזי היתה השיחה מועברת לאחר, ולא הייתי יודע שהפקידו את הכסף בחשבון, והייתי נאלץ להתקשר לחברת האשראי ולעבור על קבלתי...

לא מצאנו מנוח אף לא לרגע אם בטרדת הפרנסה, אם ברפואה וכיו"ב רבות, ישוב הדעת מאן דבר שמויה... עצתו אמונה - כי כאשר יהיה באמונה פשוטה בכל לב ונפש, אזי מתוך האמונה תתישב נפשו עליו. שישב לנפשו המטורפת חבי כמעט רגע עד יעבור, כי מדוע תיטרף ותיבהל נפשו, הרי הכל בידי שמים, צדיק ה' בכל דרכיו, וכל אורחות ה' חסד ואמת.

ובך איתא מהרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע כי 'השמחה ושלוות הנפש' הם הובחה וראיה לתוקף אמונתו של אדם בה', שהרי פעמים אין האדם מאמין באמת. אלא, בראותו שאין לו פתח הצלה אחר הרי הוא אומר 'בעל בטחון' הנני וה' יהיה בעזרי, בחושבו הרי לא אפסיד ע"י הבטחון. לזה אמר הקרא 'ברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה ה' מבטחו' (ירמיהו י"ז). ברוך הגבר אשר יבטח בה' - ובמה יודע אם הוא בוטח באמת, והיה ה' מבטחו - אין 'והיה' אלא לשון שמחה (בר"ר מב ג), והיינו אם הוא שמח בכל מצב שהוא" אות הוא שקנה את מידת הביטחון בנפשו. כי הבוטח רק מתוך ייאוש, יתהלך ביגון ואנחה. משא"כ ה'בוטח' באמת יעלוז לבו בהיותו בטוח וסמוך על הישועה הקרובה (דבר"י הנדמ"ה ח"ב ליקוטים עמ' תח) ¹⁰.

הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם, לא תגרעו ממנו', תמה הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקין זי"ע, מדוע הוצרך פרעה לשנות סדרי העבודה (שמעתה יאספו את התבן מבלי לשנות את 'מתכונת הלבנים'), ואם כל כך היה עז חפצו להכביד עליהם ולהתיש כוחם, היה אפשר לו להוסיף על 'מכסת הלבנים' עשרה ידות, בכמות שאין בידם להשיגה אם לא בעבודת פרך נוראה.

אלא ביאורו, שאותו רשע רצה לאבדם מישוב דעתם ועי"ז גם מבטחונם בה', לכן ציווה שיצאו איש איש לבדו ללקט תבן, ובטרדתם בחיפוש אחר כל פיסת קש ותבן תיטרף נפשם, ויאבדו את ישוב דעתם. ועי"ז יוכל להזמם, לכלותם ולאבדם מעל פני האדמה. משא"כ אם לא יצטרכו לטרוח בחיפוש התבן אף אם יוסיף על מכסת הלבנים, לא תתבלבל דעתם עליהם ולא יאבדו עשתונותם, אלא מתוך הלחץ זו הדחק יוסיפו על יגיעתם בגוף ונפש ויביאו את מכסתם לידי גמר, והכל יבוא על מקומו בשלום (הובא גם ב'חשבה לטובה' החדש בפרשתן בשם הרה"ק רבי העניך זי"ע).

מבאן חיזוק לנו ולבנינו - דור מוקף מבית ומחוץ בטרדות שונות ומשונות מכף רגל ועד ראש,

וכמה וכמה הילכתא גיברתא איכא למישמע ממעשה זה, בראש ובראשונה עד כמה הקב"ה מסייע למי שחפץ באמת ובתמים לשמור על הגדר שגדר לעצמו שאכן לא יצטרך לעבור על קבלתו, וכאשר עמד בנסיון בכל כוחו שלא לפרוץ גדר אלא בדלית ברירה ממש - אזי מן השמים סיבבו שבאותו הזמן ממש ישלמו הנהלת הכולל את כל החוב אשר עליהם. כמו כן למדנו פרק מהלכות השגחה פרטית, שאם בעיני בשר נדמה ששכח מלהעביר את השיחות הנכנסות, אך האמת כי מן השמים השכיחוהו בכדי שיוכל ה'מזכיר' להתקשר אליו ולהודיעו כי הגיעה הישועה.

ז. כה כתב הרה"ק הבית אהרן (קנט: ד"ה תשובה) 'תשובה עיקרה בלב וסימנה השמחה (פירוש, שהסימן לאדם אם תשובתו שלימה - אם שרוי הוא בשמחה), לא נצרכא אלא לקבולינהו בשמחה (לשון הגמ' ברכות ס:). בכל מדה ומדה, ובוזה לא יצטרך לתעניתים וסיגופים', שהאיש המקבל על עצמו בשמחה את כל הנהגת הבורא עמו, ובכל מדה ומדה שנוהג עמו מקבלו באהבה ובשמחה - מתקן את כל חטאיו ופגמיו, עד ששוב אינו צריך להתענות ולסגף עצמו לתקן את עיוות ופגם. ולמדנו מכאן עצה טובה לקראת ימי השובבים הבעל"ט, אשר מבואר בספרי הקדמונים על חיוב התענית בהם לתשובה ולכפרה, ואם כי בימינו ירדה חולשה לעולם ואי אפשר לחייב את המון העם בצומות ובסיגופים אך נשאר בידינו הדרך המעולה יותר, להתחזק באמונה ולקבל הנהגת הבורא בכל מצב שהוא, וממילא לא נצטרך לתעניתים וסיגופים'.

ח. הרה"ק ה'אמרי חיים' מויז'ניץ זי"ע היה אומר (כע"ז בדברי בינה להרה"ק מביאלה זי"ע) עה"כ בפרשתן (ג כא) 'והיה כי תלכון לא תלכו ריקם'. כי והיה הוא לשון שמחה, וזהו והיה כי תלכון - אם תהלכו במידת השמחה הטובה. אזי לא תלכו ריקם - לא תחסרו כל טוב, כי השמחה היא בחלקכם.

ט. ואף אם נראה לו שאינו ראוי שיעזרהו ה' יבטח בו ובוודאי יעזרהו, הנה כתיב בפרשתן (ג יא-יב) 'מי אנכי כי אלך אל פרעה... ויאמר כי אהיה עמך', ולפלא הדבר, כי מן הנראה היה לו להשיב לו כדרך בני אדם, אכן, אין

אבל 'רוח הקודש' אומרת 'בן ירבה' - יתרבה בקרב בני ישראל 'כן' שהוא לשון וודאי, ויאמינו בלי שום ספק והרהור".

כי שמענו רבים מאחינו בני ישראל המתחבטים בלבם ומתייסרים בנפשותם מצרותיהם ומ'הלחץ זה הדחק' ברוב פחדם מה ילד יום... מה נאכל מעתה... מה

כן ירבה - להרחיק ה'ספקות' באמונה

בפרשתן (א י"ב) 'פן ירבה... בן ירבה, וברש"י, 'רוח הקודש אומרת כן - אתם אומרים פן ירבה ואני אומר בן ירבה'. ביאר הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע כי פרעה הוא היצר אומר פן - ירבה, ברצותו להרבות בבני ישראל את ה'פן' - הספיקות וקושיות באמונתם, כי ע"י הספיקות נוטה האדם מהאמונה התמימה,

ראוי יותר ממך לקיים שליחות זו, מדוע ענה לו באופן שהוא כמסכים עמו שאינו ראוי לכך. ומבאר הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע (דברי אמת, וארא ד"ה במדרש) שהקב"ה ענהו, אף לדברך שאינך ראוי, מכל מקום כי אהיה עמך - בכל פינה שאתה פונה הנני נמצא עמך, לשמרך בכל דרכיך ובכל אשר תפנה תשכיל ותצלח, וממילא אל תחשוש פחד שווא, אלא לך בשלוות הרוח אל פרעה, כי אהיה עמך.

י. איתא ב'חובות הלבבות' (שער יחוד המעשה פ"ה) 'מן החזק שבשלוחיו (של היצר) לספק עליך על אמיתותיך, ולשבש מה שנתברר לך ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, ויספק עליך (יכניס אותך ב'ספקות' ב)מה שנתברר לך מאמונתך ודתך'.

וכבר איתא בסידורים (בשם האריז"ל, שעה"כ יוה"כ, ועוד) כי 'ויברך דוד את י' ר"ת ודאי והוא שם קדוש, כי ודאי שמו כן תהילתו - להאמין בו באופן ודאי, וכן על דרך זה ייאמר גם במה שנאמר (תהילים לד ה) דרשתי את י' וענני ר"ת ודאי (יוסף תהילות).

יא. מאמר זה אמר הרה"ק 'האמרי חיים' זי"ע בשנת תש"ו, כשנכנס פעם להיכל הישיבה (בגראסוורדיין) ומצא שם כמה תלמידים מדברים ביניהם על מאורעות המלחמה הנוראה... ניגש הרבי ושאלם על מה נסובו הדיבורים, הבחורים שתקו מפחד ומורא, נענה הרבי ואמר מצינו בתלמודא פעמים רבות (ע"י שבת קכא:) 'מאן נימא דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן נוטריקון א-ל מלך נאמן ומורה על האמונה בהשי"ת. והיינו כי מא"ן נימא - האומר (נימא פירושה 'אומר') בכל עת וזמן שהקב"ה א-ל נאמן הוא, הרי שמתרצתא היא, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך דילמא האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורות עמו, כי אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפך, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו - אדם כזה הרי הוא משבשתא כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

וכבר היה הרה"ק מקוברין זי"ע אומר (הובא ב'תורת אבות' שבת אות קמא) ש'א-ל אדון על כל המעשים' הוא התירוצ' לכל הקושיות... כי אף אם הוא מלא קושיות כרימון על מצבו. יתחזק, והילוכו יהא בנחת בסמיכתו שהכל מאת ה' בא לו ולטובה רבה כוונתו.

פעם התאונן יהודי בפני הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע שיש לו קושיות שונות באמונת הבורא. ענהו רבו, אינך הראשון שמקשה כלפי מעלה - כבר קידמך פרעה ששאל בפרשתן (ה ב) 'מי ה' אשר אשמע בקולו' וכהנה עוד. וסופו מה היה, שעל כל קושיא קיבל מכה קשה מאת הבורא, וכבר ראה 'מי ה'...

כיוצא בדבר מסופר על הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זי"ע שהאריך ימים ושנים יותר על הרגיל באותם השנים (נלב"ע בהיותו בן צ"א), משנשאל במה הארכת ימים. ענה, הנה אדם שקשה לו 'קושיות' על דרכי הנהגת ה', עונים לו מן השמים, א"כ, עלה הנה לבית דין של מעלה, ויתורצו כל קושיותיך אחת לאחת... אך אני שמעולם לא הוקשה לי מידי, ואת כל אשר אירע לי קיבלתי בשמחה, לכן זכיתי לאריכות ימים מופלגת (הובא באוהל שמעון עמ' י"ז).

מעשה נורא הביאו בספרי קורות הימים על תלמידו של הרמב"ן שחלה את חליו האחרון, והלך הרמב"ן לבקרו, וכאשר ראה דכבר תקיף ליה עלמא, אמר לו - שמע בני לאשר אצורך, הנה בעולם העליון יש היכל קדוש הנקרא 'כסאות למשפט' ושם 'שכינה' נמצאת, על כן קח נא 'קמיע' זו אשר אתן לך כעת, עמה תלך לכל הממונים ותבקשם שיובילוך להיכל 'כסאות למשפט', שם תשאל מאת הבורא 'כמה שאלות עצומות שיש לי על הנהגתו יתברך עם עמו ישראל', וגם על מה נלקחת מהאי עלמא כה צעיר לימים. ויהי היום, וישב הרמב"ן ולמד אצל החלון, והנה נפתח החלון, ונתגלה אליו אותו תלמיד ואמר לו, בעלותי השמימה, בכל מקום שהראיתי את הפיתקא שמסרת בידי

המכרסמים בלב אדם, כשאין אמונתו ברורה ונהירה בלבו, זהו שורש פורה ראש ולענה, שורש כל מיני רעות וצרות ברוחניות ובגשמיות. לאידך יש לומר ב'מידה טובה מרובה', כי האמונה הברורה היא היא שורש כל הטובות שבעולם".

יעלה בגורל שידוך פלוני, וכן הוא בבריאות הגוף והנפש. הרי לכם 'רפואה' לכל זה היא האמונה הפשוטה² - הברורה ללא כל כחל ושרק, בלי ספקות וחששות, כי אז יקויים בהם 'אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'.

ודע כי זוהי קליפת 'עמלק' שנצטוונו בתורה למחות כל 'זכר עמלק', והיא אחת משש זכירות שאין לנו להסיר דעת מהם - 'זכור את אשר עשה לך עמלק... אשר קרך בדרך' (דברים כה יז), וכידוע מפי

ובך פירשו צדיקים (הרה"ק רבי ירחמיאל זי"ע בנו של הרה"ק היהודי הקדוש זי"ע, הובא בספרן של צדיקים מערכת רבי ירחמיאל) בפסוק האמור בפרשת נצבים (כט יז) 'פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה', כי אותו פן - הספקות

לא מנעו את דרכי, וכך עליתי מעלה מעלה עד אותו היכל אשר ציוויתני לילך שמה, אך מה אעשה שכאשר רציתי לשאול את השאלות והתמיהות שציוויתני לשאול, לא הוקשה לי מידי ולא היה לי מה לשאול, כי בעולם האמת רואים שאין כלל קושיות, והכל 'בצדק ובמשפט בחסד וברחמים' (הובא במשנה שכיר אבות פ"ו ממנה שראה בספר קדום).

יב. ויתרחק כל איש מההתחממות למיניהם - ולא יסכין לנסות להבין את דרכי השי"ת. פעם נכנס יהודי אל הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע ושאלו מה טיבו של בחור פלוני כי הציעו לו לקחתו כחתן לבתו, ענהו הרבי הרי בחור זה פיקח הוא... יצא האיש את פני רבו ולא הבין מה הייתה כוונתו, אם לטב או למוטב. ניגש אל אחיו של האמרי אמת הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע והי"ד וביקשו מאתו שיבאר לו את תשובת הרבי. ענה לו רמ"ב כתיב (בפרשת ד יא) 'ויאמר ה' אליו, מי שם פה לאדם, או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיוור'. הרי לך שמקומו של הפיקח בין בעלי המומין. וזו הייתה כוונת הרבי כי מי שניחן ב'פיקחות' במידה יתירה (אויבער חכם) הוא בעל מום, וסלק ידך ממנו.

יג. שמעתי מרב גדול וחשוב שליט"א לבאר את דברי רש"י בפרשת יתרו (יה ט) 'ויחד יתרו - וישמח יתרו, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה בשרו חדודין חדודין'. כי המהלך באמונה פשוטה הרי הוא מלא שמחה, אבל כשמתחיל עם 'פשעטלעך' - דרשות וחקירות, אז 'חידודין חידודין' - שטעכט עס פון אלע זייטן (הרי הוא נדקר בכל מיני דקירות).

מצינו בכוחה של המאמין ובוטח בה' באמונה פשוטה ובטחון וודאי ללא כל ספקות וצדדים, במעשה שהיה - פעם דרש ה'אלשיך' הקדוש זי"ע בפני תלמידיו אודות מידת הביטחון, ובתוך דבריו אמר שאעפ"י שהבורא העמיד 'סדר העולם' שיש להשתדל עבור הפרנסה, אבל כגודל הבטחון כן מיעוט חובת ההשתדלות, והבוטח בביטחון איתן יקבל שפע פרנסתו אף אם לא עשה איזו סיבה ו'השתדלות' לפרנסתו, אחד מהשומעים שהיה 'מפשוטי העם' והיה עוסק במשא 'חומר ובלבנים' נתעורר מדברי ה'אלשיך', וגמר אומר בנפשו לבטוח בבוראו ולעזוב את כל עסקיו והשתדלותו, ומעתה 'מקומו' בבית המדרש - על התורה ועל העבודה, באמירת תהלים, מעמדות וכו', והבורא כבר ישלח לו פרנסה וכלכלה. בני ביתו ניסו להניאו מכך אך לא עלתה בידם כהוא זה, ומכיוון שהחליט כן, מכר את החמור ששימשו לישא משאותיו - לעכו"ם שעסקו היה בחפירת מערות, ומהמעות שקיבל מהעכו"ם נתפרנסו בני הבית, כעבור כמה ימים 'תם הכסף', נכנסו בני הבית והתחננו בפניו שיצא אדם לפעלו ולעבודתו, ויביא לחם לפי הסף, אך היהודי התחזק ואמר 'מבטחי בה' אלוקי - התייצבו וראו את ישועת ה'... באותו היום הלך הנכרי עם החמור לעבודתו בהרים וגבעות, ובתוך כדי שחפר במערות מצא אוצר גדול של אבנים טובות ומרגליות לאין שיעור, העמיסן על החמור, ונכנס שוב אל המערה לבדוק האם נשאר עוד מהאוצר הרב, אז נפלה כל אדמת המערה עליו ו'שם הייתה קבורתו'. החמור שעמד מחוץ למערה המתין עד בוש על 'בעליו' החדשים, ומשראה שבוש לבוא, חזר העירה עם משא ה'אוצר' אל הבית שהיה רגיל להלך - לבית היהודי, ותשתומם נפשם לראות את 'חמורם' מכבר הימים, חוזר אליהם טעון אוצר אבנים טובות מרגליות, שסיפקו מזונות וכל הצטרכויותיהם, לו ולצאצאיו למשך כל חייהם.

אחר הדברים האלה, באו תלמידי ה'אלשיך' הק' זי"ע אל רבם ואמרו לו, הלא אנו עוסקים זה רבות בשנים ב'סוגית' הביטחון, ומעולם לא בא עלינו שפע כזה מן השמים, ואילו אדם פשוט זה, אך החל לעסוק בבטחון מיד

באר הפרשה - שמות

גם בעת 'מרחוק'^{טו}. ואדרבה, 'מרחוק ה' נראה לי' (ירמיה לא ב), היינו שבעת אשר נראה לו שהוא 'מרחוק' דייקא או 'ה' נראה לי', ומביש עליו בחיבה כאהבת אב לבן^{טז}.

וז"ל ה'ארחות צדיקים' (שער י"ג, הרצון) הרצון היא מידה טובה מאוד, ואינה נמצאת אלא בנפש נדיבה ויקרה. ומי שיש בו מידת הרצון - הוא מסתפק בכל ענייניו כפי מה שיגזור עליו הבורא יתעלה, ולא יהרהר אחריו. ובעל המידה הזאת אינו מצפה אל הגדולה ואל הכבוד, אך רצונו ודעתו לסבול. ולא יתרעם על ענייניו, ולא יקצוף על השם יתעלה לומר: למה עשה השם יתברך כך וכך, ומן המידה הזאת: השמח בחלקו. וכבר ידעת מעלת המידה וגדולתה/

מן השמים - אף האמונה ניתנת במתנה מן השמים

שמא תאמר מה אעשה שאיני מרגיש את אור האמונה, והיצר מבלבל את מוחי בספיקות שאלות וטרונות על הנהגת הבורא, ואינו מניחני לקבל את כל הבא עלי באהבה ובשמחה. אולם העצה היעוצה היא להרבות

צדיקים כי זוהי קליפתו של עמלק, כמרומז בשמו 'עמלק' העולה בנימטריא 'ספק' (240) - כי כל מטרתו לקרר את האמבטיה הרוחת, לצנן את אמונתם בה' על ידי ה'ספיקות' למיניהם. ומשם הוא בא לאשר קרך - שממלא לבם של ישראל ספיקות באמונתם בהשגחה פרטית, שח"ו יאמרו כי אך מקרה קרה ולא הקב"ה פעל כל זאת בהשגחה פרטית ומדוקדקת על כל בריה ובריה, על כל ענין וענין הנעשה בזה העולם - אין אדם נוגע במוכן לחברו אם לא הוכרו בן מפורש ממעל, כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ואין אדם מרוויח או מפסיד, מצליח או 'לא יוצלח' אם לא נקבע בן משמים, אף לא יזוז קש או תבן אם לא ציווה להם המלך 'לך הנה או הנה'...

ואף אם נראה לו כי רחוקה ממנו ישועתו יחזיק באמונה יתירה^{יז}, וכך מבארים בפרשתן (ב ד) 'ותתצב אחותו מרחוק', שבא הכתוב לשבח את מרים הנביאה, שאף בעת שהיה נראה כי הבורא מסתיר פניו (שהוצרכו להחביא את משה) והרי הוא 'מרחוק', מכל מקום ותתצב - בעמידה איתנה מתוך אמונה שהבורא נמצא עמה

נהפך לגביר אדיר, ענה להם ה'אלשיך' הק', משל למה הדבר דומה, למסמר התקוע בקרקע קשה, שכל רוח שבעולם לא תוכל להסיטו ממקומו, מה שאין כן המסמר שתקעוהו בקרקע רכה, אפילו 'רוח מצויה' תזיזנו הנה והנה, והנמשל, אצלכם האמונה כ'קרקע רכה', והיינו אף ש'מאמינים ובוטחים' אתם באמונת איתן בבורא, מכל מקום מאחר ו'גברא רבא' הנכם, ו'כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו' (סוכה נב), לא ינוח היצר ולא ישקוט עד שמכניס בכם קושיות בעניין הביטחון, ואכן נכון הדבר שמיד תתחזקו להסיר את כל הקושיות, אך גם היצר ישוב להקשות, ואתם תתחזקו, וחוזר חלילה, אמנם אלו ה'ספיקות' עם ההתחזקות הופכים את אמונתכם ל'קרקע רכה', ומונעים מכם את כל העושר הרב, מה שאין כן אדם פשוט זה, שנתעורר ל'ביטחון הגמור' בלא שום 'חכמות' ופשעטלעך (נימוקים שונים ומשונים), והאמין בבורא שהוא הזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כינים כפשוטו וכמשמעו, ואף האדם בכללם, בזה המשיך על עצמו שפע רב ועשירות, כי היתה אמונתו תקועה כבקרקע קשה - בלא שום מציאות לזוז הנה והנה. על כן הגיע כל העושר עד לפתח ביתו ממש, בלא שום השתדלות וטירחה.

יד. כל המרבה לדבר בענייני אמונה הרי זה משובח, וכך ביאר הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (תורת אבות, אמונה ובטחון כח) במה דאיתא בגמ' (תמיד כח). 'יחזיק באמונה יתירה', כלומר - למעלה ממדרגתו באמונה, ואף שבכל ענייני העבודה אינו מן הראוי לדבר בעניינים שאינם עומד בהם ולעסוק במדרגות שלא השיג, מיהו בענייני אמונה מותר ואף מצוה לעסוק אף במדרגות שהן רחוקות ממנו (וכך היתה דרכו בקודש, להרבות לדבר ולעורר בענייני אמונה, ואף במדרגות נשגבות המיועדות לגדולים וצדיקים).

טו. על פי זה יש ליתן טעם לשבח בהא דמצינו בדברי חז"ל (ויק"ר כב ד) בסגולת מימי בארה של מרים לרפואה, וכן מבואר בספרים סגולת שתייתם לכל מיני ישועות, ואפשר לומר כי בבאר זו טמון כח אמונתה של מרים, ומבאר האמונה זו ישקו העדרים, להשפיע כל טוב על בני ישראל.

טז. ביאור נפלא כתב בסוף הקדמת ה'שב שמעתתא', על הפסוק בתהילים (עז יא) 'השכח חנות א-ל אם קפץ באף רחמיו סלה', כי גם בעת הסתר פנים וחשיכה ידוע נדע כי רבים רחמיו. הבה נתבונן, וכי שכח הקב"ה מלחון ולרחם (חנות מלשון חונן), אין זאת אלא כי אם קפץ והטמין בתוך הנראה כ'אף' את 'רחמיו סלה', והכל רחמים וחסדים.

אלא מכאן שאף האמונה גופא ביד ה' היא, וברצונו ית' יאמין האדם, וממילא ודאי יאמינו כך בני ישראל כי אנכי אטע בלבכם נטעי האמונה. אמנם בידינו להאמין שיתן ונתן לנו הבורא אמונה עזה ותמימה לשוב לנו כל הימים".

ותשלח את אמתה - להחשיב כל פעולה קטנה שבידו לעשותה בפרשתן (ב ה), ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור... ותשלח את אמתה ותקחה', והנה איתא בגמרא (סוטה יב:) שעמדה במרחק רב מ'תיבת משה' אלא שנשתרבה ידה עד לתיבה שהיה בה משה והצלתו מן הנהר, ואיתא מהרה"ק השרף מקאצק ז"ע ('אמת ואמונה' אות תרל"ז) דזהו השבת ששבחתה תורה, שאף שהייתה רחוקה מהתיבה לא אמרה מה אעשה - רחוקה אני, אלא עשתה ככל אשר לאל ידה עשות".

בתפילה לזכות להשיג את האמונה המהורה שאף היא ניתנת במתנת שמים", וכמו שביאר ה'פנים יפות' האמור בפרשתן (ד א-ג) 'זהן לא יאמינו לי... ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה... וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו, כי טענתו של משה רבינו הייתה - הרי לא יאמינו שה' שלחני. ענה לו הקב"ה, אף על האמונה גופא אמרו 'אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו' (סוכה נב:), כי אני מכניס בלב אדם את הכוח להאמין, וראיה לדבר - 'השליכהו (את המטה) ארצה', והנה נהפך לנחש - וינס משה מפני הנחש, ותמה על עצמך האיך יארע כזאת שמשה איש האלוקים ינוס מפחד הנחש, בפרט בעת שהוא עומד בסמוך להקב"ה, והרי כתב ב'חובת הלבבות' (שער אהבת ה' פ"ו) על חסיד אחד שהיה 'ישן' ביערות ולא היה מתיירא מחיות היער, באמרו 'בוש אנכי להתיירא מדבר זולת אלוקי'.

יז. כמסופר על מרן הבעש"ט הק' זי"ע אשר פעם באישון ליל ציווה לרתום את עגלתו ויצא בקפיצת הדרך בחופזה לבקר בכפר אחד בבית אחד מתלמידיו. משהגיע, נענה ואמר לו, 'דע לך שגם על אמונה צריכים לשפוך תפילה לפני ה' שנזכה למעלה הנכונה באמונה טהורה'. ומיד חזר הבעש"ט לביתו. התלמיד סיפר לאחר מכן שבאותה שעה נולדו בקרבו שאלות באמונה עד שנפשו הסתכנה בכך והיה אובד עצות, ואכן, הבעש"ט הרגיש בכך ממרחקים ומיהר להודיעו שעליו לשפוך שיח לפני קונו לקנות אמונה תמימה, ובזכות התפילה האיר הקב"ה בקרבו את אור האמונה ותנצל נפשו.

יח. ומלבד זאת, עלינו להרבות פעלים ככל שידנו מגעת לקנות את האמונה, והעיקר ע"י 'דיבורי אמונה' וכביאורן של צדיקים (הרה"ק מלעכוויטש זי"ע, תורת אבות אמונה ובטחון א) בכתוב (תהלים קטז י) 'האמנתי כי אדבר', כיצד אבוא לידי האמנתי, ע"י כי אדבר בדבורי אמונה.

יט. ויזכור את דברי הפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוקיך, לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול שלח אביו ואמר לו הלוך מה שאתה יכול לפי כחך ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובה אלי ואשובה אליכם, עכ"ל.

וכך כתב ה'יעב"ץ' (אבות ב ב) בביאור הכתוב (תהלים לו ה) 'גול על ה' דרכך, ובטח עליו והוא יעשה', דקאי על מי שנצרך ל'חיזוק' בעניני עבודת ה', שלא יאמר אין בכוחי להתגבר, אלא ידע שכמו זה הנצרך לגלגל אבן גדולה מראש ההר לתחתיתו, שאין נדרש ממנו כי אם לדחוף 'מעט' את האבן, ומשם ואילך תתגלגל האבן מעצמה, כך עליו - להתחזק מעט, ולבוא להיטהר, והבא ליטהר מסייעין אותו מן שמיא לילך בדרך הנכון והישר.

וכך כתב ה'ספורנו' על מה דכתיב בפרשתן (ג ד) 'וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה', ומפרש בזה"ל, וירא ה' כי סר לראות - להתבונן בדבר, ויקרא אליו אלוקים - להודיעו, כאמרם ז"ל (שבת קד.) בא לטהר מסייעין אותו, עכ"ל, וכלומר, שמאחר שמשה 'עשה פסיעה קטנה' וסר לראות מיד זכה שהקב"ה התקרב אליו 'בפסיעותיו הגדולות' ובא להודיעו. וכתב הספורנו עוד שזה גם מה הביאור במה שנאמר (להלן יט ג) 'ומשה עלה אל האלוקים ויקרא אליו ה' מן ההר', שמאחר שמשה הכין עצמו לעלות אל האלוקים מיד קרא לו השי"ת לעלות אליו.

וילמד להחשיב כל דבר, ובזה תתרומם רוחו, ונפשו לא תאבל עליו, אדרבה נפשו תשאנו להיטיב דרכיו יותר ויותר. כה מספר הגאון מהרי"ד גראסמאן שליט"א, בנער שנתקרב ליהדות ונהפך ל'בעל תשובה' גמור בכל לב ונפש ומקום מגוריו היה בעיר נתניה, לאותו בחור היה אברך שלבו נדבו לקרבו וללמוד עמו בכל יום ויום דברי תורה שלא ע"מ לקבל פרס. מנהג משונה היה לו לבחור שבכל עת היה מהלך כשכיסו נפוחות מ'גרעינים' (גרעיני חמניות, פאפיטעס) השוכנים שם אחר כבוד, האברך שלא הבין פשר מנהג זה לא אבה להציק לבחור ולא שאלו מאומה על כך, שהרי

ומהשמים סייעו בעדה להשלים חפצה להציל את משה², מכאן ילמד כל אדם שלא להתעכב מחמת שהדבר

אין כל איסור בתורה להחזיק גרעינים בכיס (רק בשבת ברחובה של עיר במקום שאין ערוב)... ויהי באחד הלילות בבואם ללמוד יחדיו, נענה האברך ואמר לבחור, הנה לי יום שלם שלא נכנס כל דבר מאכל בפי, אולי תרחם ותעניק לי מעט מנדבת ירך, כמה גרעינים למען תתיישב בהם נפשי ונוכל ללמוד בלב שלוו, אמר לו הבחור, בשום פנים ואופן לא אוכל לתת לך אפילו גרעין קטן אחד... האברך התחנן על נפשו, וזה בשלו לא אתן לך מאומה...

לבו של האברך לא עמד לו, ומני אז החל מתחמק מבקשות הבחור, ופחת משעות הלימוד עמו עד שהגיעו למצב שנפסקה לגמרי החברותא שביניהם, חושיו של הבחור אמרו לו שמניעת הלימוד נובעת מאותה 'פגיעה' שלא אבה לתת לו מגרעיניו היקרים, על כן, התקשר אל האברך, ואמר לו, אכן, אין ברצונך ללמוד אתי יותר, ואין בידי להכריח אותך (שהר לא שילם לו מאומה), אבל זאת אבקשך, בוא נא לבקר בביתי למשך 3-4 מינו"ט (דקות), בבוא האברך לביתו פתח הבחור כמה מארונות הבית והראה לו דליים וקערות מלאות בגרעינים עד אפס מקום... ובטרם שיהיה סיפק בידי האברך להזעיק מהר 'רופא נפשות' לטפל בבחור, פתח הלה וסיפר לו, בוודאי ידעת גם ידעת כי 'בעל תשובה' אנכי, והנה, בתחילת דרכי כבעל תשובה, עזב כביכול היצר את כל העולם ואין עסקיו אלא בי - להניא אותי מדרך הטוב, פעם בא לפתות אותי לחלל שבת, פעם להחסיר תפילה, ועוד כהנה רבות שאין המקום לפרטם, אז יעצני ה'מדריך' עצה טובה, בכל יום ויום בקומך בבוקר משינתך, מלא את כיסך הימיני בגרעינים, ועל כל מעשה טוב שעשית והתגברת תעביר גרעין אחד לכיס השמאלי, ככה תעשה במשך כל היום, ובלילה, תוציא אותם, תמנה אותם אחד לאחד, ועי"ז תתמלא נפשך סיפוק רוחני על שהספקת והרווחת היום כל כך הרבה מעשים טובים, ובזה יגדל כוחך להתגבר גם למחרת... באותו הלילה שבקשת ממני כמה גרעינים כבר היו כולם בכיס השמאלי ולכן לא יכולתי לוותר אפילו על מעשה טוב אחד שעלי לספור בעוד כמה שעות בלכתי לישן, וגם זה פשר כל הדליים המלאים בגרעינים כי עמהם אעלה אל אבי שבשמים לאחר אריכות ימים ושנים.

ולדין ייאמר, כל חד וחד בדיליה, לאוו דווקא בי'בעל תשובה' ולאוו דווקא ע"י גרעינים, עיקר הדברים ברור ביותר, הבט נא על הצד הטוב, אל תשמע לו לאותו יצר הבא לשבור את רוחך, ולייאש אותך כי ממילא אינך שווה מאומה, חזק לבך בכל מעשה טוב שתעשה - לכתוב ע"ג הכתב, או בסוכריות בכיס וכיו"ב, העיקר שימנה אחת לאחת לדעת כי אוצר הוא לעצמו אוצרות רבות יתמלא לבך בשמחה ותענוג מכל דבר שבקדושה ובזה תזכה לעלות מעלה מעלה בדרך הטוב והישר.

כ. בימי שבתו של הרה"ק מקאצק זי"ע על כסא ההנהגה שאלו יהודי שהיה ידידו ורעו משנות קדם, יחדיו הסתופפו ולמדו מפיו של הרה"ק רבי בונם מפשיסחא זי"ע, הלא שנינו ישבנו בצילו של רבינו הקדוש, ונתייגענו לעלות בדרך הישרה, כיצד אירע שאתה נעשית לרבי בעל מדריגה גבוהה מאד ואילו אני נשארתי אדם פשוט מן השורה. ויענהו הרה"ק, הרי למדנו בפשיסחא לבאר את הכתוב (תהילים קטו טז) 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' - שדרכו של היהודי אל השלימות כמי שעולה מהארץ ועד לשמים שבו ייאמר 'יעלו שמים ירדו תהומות' - ובלשונו 'מ'טאנצט מ'פאלט, מ'פאלט מ'טאנצט' היינו ששואפים ועוסקים לעלות מעלה עד רום השמים ואז נופלים, אך לא נשארים בנפילה אלא ממשיכים לנתר ולקפוץ לגובה עד שמתעלים. והנה אתה, אכן החילות לעלות מעלה מעלה אך משראית שהנך נסוג אחור ונופל התייאשת ונשארת בנפילתך, אך אני לא אמרתי נואש בעת הנפילה אלא המשכתי להתעלות עד שהגעתי להיכן שהגעתי.

הוסיף הידיד לשאול, ילמדנו רבינו כיצד יקום האדם ויתעלה מתוך הנפילה, והרי היא כואבת ומייאשת את האדם. ענהו הרבי מקאצק, אין הדבר תלוי אלא ברצונו ותשוקתו של האדם. כי כך למד הרבי רבי בונם מהנאמר אצל בתיה בת פרעה, ששלחה את ידה למרחק גדול והביאה את התיבה שבה היה משה מונח אליה, ודרשו ז"ל שהתיבה הייתה מרוחקת ממנה מאד, אלא שנס עשה הקב"ה ושרבובי אשתרבה ידה - וע"י שנתארכה ידה השיגה את משה רבינו. ותמיהה גדולה היא, וכי לא ראתה שהתיבה רחוקה כ"כ, מדוע הושיטה את ידה. ומכאן, כשאדם רוצה דבר בכל נפשו ומאודו אינו רואה כלל שהוא רחוק ממנו... ומאחר שכל כך עז חפצה של בתיה לקחת את התיבה היה נראה בעיניו כמו שהיא מרוחקת רק במרחק מועט, לכך שלחה את ידה לקחתה, וה' עשה נס ונתארכה ידה אמות הרבה. כך אף אני, בשעה שנפלתי גברה תשוקתי להתעלות עד כדי כך, עד שכבר לא הרגשתי כלל כמה קשה ורחוק להשיג את זו ההתעלות, אלא המשכתי בכל מאודי, יגעתי ומצאתי.

לאחר שעשה מעשה (אפילו קטן) זכה וראה את מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה. ללמדך שאין זוכים לבל השנה אלא אם יתחיל מעצמו ויעשה מעשה זמן השמים מוסיפין ומסייעין אותו²².

הנה, כאשר הלך משה רבינו אל בית פרעה ציווה עליו השי"ת (שמות ד ג-ד) שישליך את המטה על הארץ ויהי לנחש... ויאמר ה' אל משה שלח ירך ואחוז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו, והנה ידוע שהתורה נאמרה לדורות, ויש לבאר מה בא 'אות' זו ללמדנו, ואמרו צדיקים זי"ע, כי הנחש מורה על הטומאה והסמ"א, והראה הקב"ה למשה, שאף אם תהיה נפש מישראל בשפל המצב רח"ל, אם רק יתחזק אף בדבר קטן אחד (דומיא דנב שהוא בקצה הגוף) יתהפך מנחש ל'מטה אלוקים', כי אין לך אדם מישראל שאין לו תקנה²³.

ובל פעולה ופעולה שאדם מכניע את יצרו ומקדש את עצמו ערך גדול יש לה בפני המקום²⁴, וממשכת עליו קדושה עליונה, על כן, לעולם לא יזול אדם

מרוחק ממנו, אלא 'ישלח ידו' וסוף דבר שמשמים יראוהו נפלאות, והקב"ה יפתח לו כפתחו של אולם²⁵.

ביוצא בזה מצינו בדברי האור החיים הק' שאמר הקב"ה למשה 'ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך' (ד יב), והיינו אחר שאמר משה כי כבר פה וכבר לשון אנכי, 'השיבו הבורא, כל עוד שלא תתחיל במצוה אין מקום להסירם, ולזה אמר 'לך' פירוש לך בשליחות זה וכשתדבר תראה שיוסר כבודת פיך ולשונך', עכ"ל. כלומר, כשיעשה כל אשר ביכולתו - שילך אל פרעה ויתחיל לדבר, אז יסייע הקב"ה בעדו שיצאו דיבוריו הגונים ומוישרים.

ובך כתיב במדרש (תנחומא בפרשה), כשראה משה את הסנה בוער באש אמר אסורה נא זאראה (ג א), ונחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, ריו"ח אמר ג' פסיעות הלך משה רבינו, ור"ל אמר שעיקם את צווארו. בין כך ובין כך חזינן שעשה איזה מעשה, והיינו, שהגם שהיה ראוי לראות את 'המראה הגדול הזה', מ"מ רק

כא. ואולי לכן זכתה למה דאיתא בזוהר הקדוש (פרשת שלח) שבכל יום ויום מראים לבתיה בת פרעה את דמותו של משה רבינו כהכרת הטוב על שהצילתו ממימי הנהר.

כב. רמז נפלא רמז הרה"ק האור לשמים' זי"ע בפסוק (ה ז) 'לא תאסיפון לתת תבן לעם ללבון הלבנים כתמול שלשום הם ילכו וקששו להם תבן', כי הנה 'תמול שלשום' - כלומר, דורות הראשונים היו בעלי 'תבן' כלומר, בעלי תבונה ודעת, והיו משיגים דברים גדולים, ועבודות גדולות לאלוקים, אבל דורות האחרונים אינם אלא מקוששים קש ואינם עושים ופועלים כ"כ הרבה. הוסיף על זה מוה"ר הגרי"ד אלטר שליט"א, דמ"מ כתיב אח"כ ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם לא תגרעו ממנו וגו' כי אין נגרע מעבודתכם דבר היינו שאצל הקב"ה חשובים אלו כמו אלו.

כג. הרה"ק העטרת ישועה' מדזיקוב זי"ע סיפר, פעם בהיותי ברחובה של עיר בווינא עיר הבירה, ראיתי אחד מנקה את הרחובות, ניגשתי אליו ושאלתי, לשם מה יטרח כבודו כל כך, הרי ממילא בעוד כמה שעות ישוב הרחוב להיות מלוכלך כדאשתקד, ומדוע תיגע לריק, ויענני ה'מנקה', הן אמת שתוך שעות ספורות שוב יתלכלכו הרחובות, אבל, אם לא אנקה אותם תמידים כסידון, תעלה הזוהמא עד למעלה ראש עד שלא יהא שייך להלך ברחוב... סיים העטרת ישועה' ואמר, זוהי עבודתינו בימי השובבי"ם, 'לנקות ולשטוף', ואם יתחיל האדם בחשבונותיו - הן ממילא אשוב לקלקל אחר ימי השובבי"ם, ומה ארויח בנקיון עצמי כעת הזאת, אין זו טענה כלל, שהרי אם לא יעמול עתה לנקות עצמו, ליטהר מכל חלאה וזוהמא, הרי הם יציפו אותו עד למעלה ראש ח"ו...

מעיקרי התשובה, שלא לאחרה ולומר - בהגיע זמן פלוני, או מקום פלוני אז אשוב בתשובה שלימה, כי כבר אמרו לבאר מה שאמר השי"ת לבני ישראל קודם מתן תורה - 'שם תהא קבורתכם' (שבת פח.), וכיוונו לרמז לן שהאומר 'שם', 'שם', - כשאגיע לשם אעמיד עצמי על דרך המלך, זה גופא תהא קבורתכם.

כד. הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ ז"ל סיפר שבעת שהרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע ביקר בארה"ק בשנת תרפ"ט, שהה בשב"ק פר' שמות בעיה"ק צפת, אחר עריכת השולחן נכנס לחדרו והיסב עם גדולי החסידים, ביניהם הגה"צ רבי יואל אשכנזי זצ"ל, הגה"צ רבי מתתיהו לוריא זצ"ל ועוד. ובתוך כך החל הרבי לבעור כאש, וכבוד ה' מלא את הבית, והיה מצעק ואומר, משה רבינו שאל 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ויאמר ה' אהיה אשר אהיה'. כי הנה הקב"ה ציווה למשה, לך אמור לבני ישראל אהיה - אני נמצא עם כל איש יהודי ושורה

'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים', - למי להודיע אלא לבני ישראל עצמן, שהם עצמם יכירו וידעו חשיבותם וחביבותם לפני המקום, ואיך שהיהודי נראה ובאיזה מצב שיהיה הריו 'נמנה', והוא יקר בעיני ה' - ומזה יתחזק שלא ליפול ביד היצר המנסה להפילו בפח הייאוש שאינו שווה מאומה. אלא יקום ויאמר אכן יקר הנני לבוראי וכן יחיד הנני לו. ועדיין לא אפסה תקוותי, בידי להתעלות לשמי רום למדרגות העליונות ביותר.

ואין איש מישראל המרוחק מהשראת השכינה יהיה באיזה מצב שיהיה, כדאיתא במדרש (רבה ב ה) שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה, מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה, א"ל, אילו היה נגלה אליו מתוך חרוב או שקמה כך היית מקשה (מדוע נגלה אליו באלו), אלא, להוציאך חלק (בלא תשובה) אי אפשר, למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפילו סנה. ומבאר ה'מהר"ל' (גבורות ה' פכ"ג עמ' ק) עומק הכוונה, כי אם היה נתגלה באילן חשוב היה מקום לומר כי 'השכינה שורה' רק על אדם חשוב, אבל לא בפשוטי עם, ע"כ נגלה אליו בסנה (שהוא גדל בכל מקום) להורות שאין מקום מיוחד אל השכינה, ושלא יאמר אדם 'עזבני ה'', ולא אלי הדברים אמורים. אלא אף הדומה לסנה המלא בקוצים ודרדרים, גם עמו נמצא הקב"ה ומשגיח עליו^כ.

בעבודתו, ואל יאמר לעצמו מה נחשבת עבודתי הפעוטה, שכן הקב"ה מחשיבה ביותר. וכך כתב בחובות הלכות (שער חשבון הנפש פ"ה) 'ואל תמעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפילו במילה או בראיה, כי המעט ממך רב אצלו, והקרוב שבדמיונים בזה העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק בגלגל מילין הרבה וכן העתקת הצל באצטרולב' (כי כאשר תזוז השמש מרחק אמה כאן בארץ הרי זה סימן שבאותה שעה זזה השמש הרבה מילין בשמים)^{כז}.

בה אמר הרה"ק השרף מסטרליק זי"ע (אמרי קדוש אות ע) - מעלה עשן כל שהוא... שגם 'כל שהוא', אף מי שאין בידו אלא 'לחטוף' חמש דקות תורה יחטפנו וידע כי גם כל שהוא 'מעלה עשן' נח"ר להקב"ה.

המקום אשר אתה עומד - בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בידו להתקרב אל ה'

בפרשתן (א א), 'ואלה שמות בני ישראל' וברש"י, 'להודיע חיבתן של ישראל שנמשלו לכוכבים'.

איתא מהרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (וארא תרס"ג ד"ה וידבר) וז"ל. ובאמת כמו שצריכין להאמין בהקב"ה אף שאין יכולין להבין הנהגה הנעלמת של הקב"ה, כמו בן צריכין להאמין בבני ישראל אפילו שנראין בעורין ושחורין כמו שנאמר (שה"ש א ה) 'שחורה אני ונאווה'. עכ"ל. כדברים האלו ביאר (שמות תרל"ב) בדברי רש"י

עליו. אף אם עצמו וגבהו עוונותיו ופשעיו, אם רק יבוא ויאמר הריני מתחרט על העבר ומעתה אהיה טוב, אזי אשר אהיה - אשוב ואהיה עמו. וכך אענהו שוב ושוב בכל עת שיצעק אלי ושמעתי בקולו כי רוצה בתשובה אני. אמר לו משה רבינו למקום, אם ידעו בני"י מכך שמא יאמרו אחטא ואשוב. ענהו הקב"ה 'כה תאמר לבני ישראל אהיה' - להם תאמר רק פעם אחת אהיה. אבל באמת, בכל עת שישב אלי אחד מבני מיד אקבלנו באהבה רבה. עוד אמר ה'בית אברהם' כי 'אהיה' פעמים 'אהיה' (21 פעמים 21) עולה למניין 'אמת' (441), ללמדנו שאפילו אם האדם קיבל על עצמו שמהיום והלאה אהיה אדם אחר, ונכשל ולא עמד בקבלתו, ושוב חזר ואמר 'אהיה', עד שכבר אמר 'אהיה' פעמים אהיה, עדיין האמת היא שהקב"ה מקבלו ובידו לחזור בתשובה (הובא בנתיבות שלום ח"ב עמ' רי"ב).

כה. אמנם, יזכור את פירשו הרה"ק מקאצק זי"ע (שש"ק ח"א אות של"ד) בביאור דבריהם ז"ל (שהש"ר ה ב) 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח שעגלות וקרונות נכנסים בו', ואמר שאכן מפתח אחד קטן יכול האדם לעלות מעלה מעלה, וכל שערי סייעתא דשמיא יהיו נפתחים לו. אך בשביל כך צריך הפתח להיות נקב מפולש בבשרו 'אדורעך און אדורעך'... והיינו שישריש בקרבו היטב הענין שמקבל עליו, או אז יפתחו לפניו כל השערים.

כו. ודע, לעולם הדלת פתוחה לאיש ישראל - יהיה מי שיהיה, היכן שהוא עומד, כי הקב"ה ממתין לבניו שישובו אליו, סיפר לי רב חשוב באחת הערים בארה"ק על בחור יקר שבראשית ימי בחרותו סר מן הדרך וירד עד לדיוטא התחתונה עד שלא הייתה עבירה אחת מן התורה שלא עבר עליה, ההורים שכלתה עיניהם למראה בנם עלם חמודות שהפנה עורף לכל דבר שריח 'אידישקייט' (יהדות) נודף הימנו שפכו מאונם והונם על טובי המחנכים

טובים להיות בשמי מרום כמלאכי מעלה. והיינו שצריך להחזיק תמיד בשתי מידות אלו.

והזמן גרמא בימי השובבי"ם המסוגלים לתיקון הנפש, וכמו שביאר הרה"ק ה'ישמח ישראל' (אות ה-ו) שמרומז עניינם בהאמור בפרשתן (א י) 'ועלה מן הארץ', שאפילו אם שקוע בארץ לגמרי גם בן יכול הוא להתעלות, ולכן קוראים פרשיות אלו בזמן הזה לרמז על 'גאולת מצרים' לכל אחד ואחד.

ובן מצינו בפרשתן דכתיב (ג ה) 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', ומבאר החפץ חיים (ע"ת) עומד לשון הווה, כי בכל מקום ובכל זמן יכול אדם להתקרב אל בוראו, לעבדו ולקיים מצוותיו, ואין לו אלא להשיל ולהסיר את נעליו - אלו המסכים המפרידים בינו לבין אביו שבשמים, כי כל החילוק שבין איש לרעהו בין צדיק

רמז רימז הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (מועדים ח"ג מאמרי ר"ה ד"ה בפיוט וכחלום יעוף) בנוסח הפייט (לימים נוראים 'ונתנה תוקף') 'אדם יסודו מעפר וסופו לעפר', שיש באן עצה טובה איך להתגבר על היצה"ר ולא להיכשל בעבירה ועוון, והוא על ידי שיוכיר לעצמו שיסודו מעפר וסופו לעפר. ברם, מחשבה זו מסוכנת להביאו לידי ייאוש שלא לעסוק בתורה ומצוות כי ממילא אינו חשוב למאומה ולעולם יהיה שפל ונבזה, לפיכך מסיים 'וכחלום יעוף', היינו שאם ייטיב דרכו יוכל לעלות במסלה העולה בית א-ל ולעוף לשמים, כמו שנאמר אצל חנוך (בראשית ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו כי לקח אותנו אלוקים', ותיבת חלום עולה בגימטריא כמנין חנוך, חושבנא דדין כחושבנא דדין (84), כי חנוך עלה לשמים ונעשה מלאך ממ"ט הנקרא 'עוף' (ראה תיקון ב:), וזה 'כחלום יעוף' דייקא, כי כל איש מזרע ישראל הגם שהוא בשפל המדרגה, יוכל בזמן מועט על ידי מעשים

והחכמים לנסות להטות לבו לטוב, סך כל ההוצאות עלו למאה אלף \$... ואכן, ביום מן הימים חזר הבחור למקור מחצב נשמתו, ושב בתשובה שלימה עד שהפך ממש ל'תכשיט' פאר לתפארת המשפחה הנכבדה.

פעם אחת בשעת הכושר שאלו אביו, אמור נא בני יקירי, איזה דאלער מתוך מאת האלפים שהוצאנו עליך החזיר אותך לדרך הטוב והישר... ויען הבן ויאמר, אף לא דאלער אחד מכל מאת האלף. לכשתרצה לדעת מה השיבני, אספר לך, כי באחד הימים הקשים 'בין עבירה לעבירה' פגש בי רב פלוני (שסיפר את המעשה) וקדמני ב'שלוש עלים' במאור פנים הפלא ופלא, אמרתי לו, וכי ב'שלוש עלים' מקדמני הרב, וכי ידע מר עם איזה בעל עבירה הוא מדבר עתה, כי כזאת וכזאת עשיתי, אמר לו הרב עדיין חביבותא גבן, הקב"ה יושב ומצפה לשובך כי בנו אתה. הוסיף לו הבחור, מה אתה סח, והוסיף למנות עוד עבירות - חמורות שבחמורות, אך הרב בשלו - הקב"ה אביך שבשמים ממתין ומייחל לבואך אליו, נשק לו על מצחו ופטרו לשלום ברוב חביבות. וסיפר הבחור לאביו באותה שעה הייתי בדרכי לאיזה עבירה נוראה, אך דבריו אלו המיסו את לבבי ומשם 'שבתי בשלום לבית אבי, והיה ה' לי לאלוקים'. כע"ז שמעתי מאחד ממכרי, שנסע להשתטח בקברי צדיקים שבפולין, ובבואו לציון הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע ראו עיניו מחזה נורא הוד, איך שבחור מבוגר עומד ושופך לבו ונפשו לפני ה', במתיקות נפלאה... בהתלהבות גדולה, 'סורו ממני מרעים, גל עיני ואביטה... למדני חוקך... וכו' וכו'... כחד מקמאי, האברך שהכיר את הבחור שבמשך 10 שנים תמימות היתה התנהגותו כ'גוי גמור' 'נושר' באופן נורא עד מאד, כיצד נהפך לבו להיות 'בעל תשובה' גמור...

בגמר התפילה לא יכול היה האברך להתאפק, ויקרא אליו בקול גדול, אמור נא יקירי, וכי אינך פלוני, ויען, הן. כיצד נתהפך לבך לטוב... ענה הבחור דבר נורא, שלאחר 10 שנות ריחוק וניכור לכל דבר שבקדושה, גילה לי יהודי כמסיח לפי תומו, שזה כ10 שנים לא ננעלה הדלת בבית אבי ואמי, ואפילו בלכתם לישן שינת הליל אינם נועלים הדלתות - בתקווה שבנם ירצה לחזור, וחלילה להם שהוא ימצא את הבית נעול בפניו... אז החלטתי, אם כל כך הרחיקו לכת - להשאיר את הדלתות פתוחות בפני לא אאכזב, ואכן אחזור ואכנס דלת לפנים מדלת לחיק הורי ולכנפי השכינה.

ואף אנן נעני ונאמר, הקב"ה מעולם לא סגר הדלת... וימינו פשוטה לקבל שבים מגודל אהבתו לבניו, וכלשון התנא דבי אליהו (רבא, פל"א) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו שיעשו תשובה, אל 'נאכזב' אותו...

באר הפרשה - שמות

שמו מה אומר אליהם, ויאמר אלוקים אל משה אהיה אשר אהיה. ופירש, כי עיקר עבודת האדם לשוב ולהתחדש בכל יום, מבלי לחשוב כלל על העבר^{כט}, ואז יוטב לו בזה ובבא. ובוזה מבואר, כי משה אמר - והיה כי יאמרו אלי כיצד נגאל, הרי משוקעים אנו במ"ט שערי טומאה עד ששכחנו מה שמו של הבורא, מה אומר אליהם. א"ל הקב"ה כה תאמר לבני ישראל, אהיה - בלשון עתיד, מי שאומר מעתה אתחדש, ואיטיב דרכי, גם הבורא אומר לו אהיה מעתה עמך.

בני חביבי - חביבות הבורא בהתגברות האדם על יצרו
בפרשתן (א כא), 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים'^ל, ביאר הגאון ה'שבט הלוי'

למי שאינו הוא רק בעובי המחיצה המברלת, אבל כאשר מסירים מחיצה זאת מיד מתגלה המקום ביפעת אורו, ויראה כי הוא עומד על אדמת קודש^{כי}, וביכולתו לעלות בדרך העולה בית קל.

הדברים אמורים בכל עת ובכל זמן, ופרט עתה בראשית ימי השובבי"ם - ימי התשובה והתיקון, שלא יחשוב אדם כי יש לו לקבל ע"ע 'עבודות' שאין בכוחו עמוד בהם כי לא הן ולא ביוצא בהן דורש ממנו ה', אלא שיעמוד ויכריז, עד באן, די לדרכי שהילכתי בהם עד הלום... מהיום והלאה אהיה טוב^{כח}. כיו"ב ביאר הרה"ק היהודי הק' זי"ע (נחמד מזהב פר' ויצא, הובא ב'היהודי הקד' עה"ת) בפרשתן (ג יג-יד) 'ואמרו לי מה

כז. בשם המגיד מדובנא זי"ע אמרו להמשיל, לעני המלוכש בבגדים גסים ועבים שביקש מהחייט שיתפור עבורו בגד מובחר המתאים למידותיו, ויתן לו החייט מבוקשו, אולם כאשר בא הקונה ללבשו לא עלה בידו, והיה הבגד קטן מכפי מידתו, נתרעם הקונה על המוכר ב'טענה' שסתם רימהו, הביט בו החייט ונענה - אכן, בגד זה הוא הראוי ומדויק למידתך, ברם, הואיל נא בטובך להסיר תחילה את הבגדים הגסים אשר הינך לובש ואז תראה שהבגד מתאים למידתך.

במשל זה ביאר 'המגיד מדובנא' את מאמר הכתוב 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא', שכך אמר הקב"ה למשה (ולכל בר ישראל), אל תטעה לחשוב שאינך ראוי לעמוד ולשרת לפני הבורא ב"ה, אלא מתחילה - של נעליך מעל רגליך, אלו המסכים המבדילים בין האדם לבין הקדושה, ואז תראה כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא שמאז ומעולם היית עומד על אדמת קודש, וגם בלבך הייתה שלהבת אש קודש לה' ולעבודתו, אלא ש'גסות' מנעה אותך מלהרגיש זאת, על כן יש לך לעדן את עצמך ומידותיך, ואז תאיר נפשך ונשמתך באור צחצחות.

כח. ומשמיה דהרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע מתאמרא, שבעמוד האדם לפני ב"ד של מעלה לאחר אריכות ימים ושנים, לא ישאלוהו מדוע חטאת, כי על זה יענה וישיב שיצרו תקפו, אבל זאת ישאלוהו מדוע לא שב בתשובה שלימה, הרי שערי תשובה פתוחים ועומדים לפניך היה לך לשוב בכל עת בתשובה שלימה...

כט. וכבר אמרו דלכן אין 'ויהי' אלא לשון צער (עי' מגילה י: ואילו 'והיה' הוא לשון שמחה (בר"ר מב ג), כי 'ויהי' המחשבות על מה שהיה ועל העבר זהו צער גדול, אבל לחשוב רק אודות העתיד 'והיה' - זהו שמחה גדולה... כי זה דרכו של היצר להשפיל את רוחו של אדם שירגיש שאינו שווה מאומה, ועל ידי שהוא מזכיר לפניו את עברו הרי הוא מפיל את רוחו בהווה. ועל זה כבר אמרו צדיקים שאפילו לאלף שנים של עבר אין זכות להחריב אפילו רגע אחד של הווה. כי על האדם לשכוח מכל עברו ולומר, מאי דהוה הוה, מכאן ואילך חושבנא.

בפרשתן (א ח), 'ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף', ואיתא בגמ' (עירובין נג.) שנחלקו רב ושמואל בפירוש הכתוב מלך חדש, 'חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו'. ובפשוטו נחלקו בפירוש הכתוב, אולם כתב ה'תורת חיים' (סו) שיש בזה גם נפקא מינה לעניין מקח וממכר, באומר לחברו בית חדש אני מוכר לך, והעמיד לו בית ישן אלא שסיידו וכיידו וציירו עד שנראה כאילו הוא חדש, שאם פירוש מלך חדש הוא 'חדש ממש', אם כן המקח חוזר, כי בית חדש יתפרש גם כן באופן זה לבית חדש ממש, ולא עמד המוכר בדיבורו, אולם לפי המ"ד שמלך חדש היינו 'שנתחדשו גזירותיו' אם כן המקח קיים, דכיון דנראה כאילו הוא חדש, אע"ג דלאו חדש ממש הוא, חדש קרינן ליה, מכאן למדנו על מעלת ההתחדשות וההתחזקות בעבודתו ית"ש, שהאיש המחדש כנשר נעוריו, עד שנראה שהוא חדש, הרי באמת 'חדש' הוא... וכל העבר נעלם כלא היה.

ל. עומדים אנו ב'ימי טהרה' - ימי השובבי"ם, והנה, אחד מדרכי הטהרה הוא על ידי התאספות בשבתו עם חברים, וכך ביאר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע את מאמר הכתוב בפרשתן (ה ז) 'לא תאסיפון לתת תבן לעם', שלכאורה

זצוק"ל (בספר רחמי הרב ערך גבורה) וז"ל. הנה הני תרי נשי היו יוכבד ומרים, כאומרם ז"ל (סוטה יא:): שהיו צדקניות גדולות, זרע קודש וגם נביאות, והיו יראות אלוקים מעודן, ואעפ"כ לא נאמר עליהם שבת זה - שיראו את האלוקים אלא בשעה זאת, דאין יראת ה' של האדם נבחנת אלא בשעה שהוא עומד בנסיון ממורא בשר ודם לא, והוא מאדיר יראת ה' ועבודתו יתברך. וכן בשעה שהוא צריך לזוטר על צרכיו החמריים והוא מוותר עליהם - לכבוד שמו יתברך לג, או ראוי לחותם של ירא ה' לג.

קשה דאם כוונתו מלשון 'הוספה' היה לו לומר 'לא תוסיפון' ומהו שהוסיף א'. אלא הביאור, שהוא מלשון 'אסיפה' - שהיו נאספין בכל ליל שב"ק ומשתעשעין במגילות שבידם (עיין שמור"ר ה יח), וראה פרעה שעל ידי התאספויות הללו עומדים המה בתוקף אמונתם וקדושתם, ומשהותם יחדיו הם שואבים כוחות לנפש, כח וגבורה להחזיק מעמד במשך כל השבוע הבא, וגם חשש שהתחזקות זו תחיש להם גאולה שלימה לצאת לחרות עולם מתחת ידו - על כן גזר לא תאספון, שלא יתחזקו יותר בשבת אחים גם יחד, ואז יכנסו בשלימות תחת יד מצרים ברוח ובגשם, ולא במהרה יוכלו לצאת מתחת יד מצרים. וסיים ואמר, פארוואר (כך היו מכנים בפולין 'אמת') בשעה שאעלה למרום לאחר מלאות ימי ושנותי, יבוא משה רבינו מהימנא לקראתי ויאמר לי, אכן כיוונת לטעם הנכון על מה שנכתב לא תאספון בא' דייקא. לא. ויאזור כגבור חלציו כנגד היצר הרע וכל כוחות הטומאה דיליה להיזהר לבל יימשך ויגרר אחר תאוות הגוף, ואז יטב לנפשו רוחו ונשמתו בזה ובבא, כבר אמרו לבאר מטבע הברכה 'ברוך שאמר'... 'ברוך משלם שכר טוב ליראיו', בדרך צחות ומליצה, כי הנה הרוצה להקים ישיבה ולהעמיד תלמידים לשם ולתפארת, יברר אחר מחנכים הנודעים במומחיותם, וברצותו שיעברו ללמד בישיבתו יציע להם כפליים בשכרם ממה שמקבלים עתה חלף עבודתם, כך הקב"ה משלם שכר טוב ליראיו, כיון שחפץ עד מאוד שייראו מלפניו. ומטו משמו של הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע שזה אשר יש בו תורה, ויראת שמים אין בו, הרי הוא כטלית קטן ללא ציצית.

הנה פרשתן מתחלת ב'ואלה שמות', והרי ידוע שכל מקום דכתיב 'ואלה' הריהו מוסיף על הראשונים, ולעיל בפרשת בראשית כתיב אלה תולדות אדם ופוסל את הראשונים, ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע דשם קאי הפסוק אחר בריאת כל העולם, כשכל העולם היה מונח לפני אדם הראשון כשולחן ערוך, לכן כתיב לשון הפוסל את הראשונים - כי לא זהו תכליתו של אדם שיהיה לו הכל בקל ובלא יגיעה והתאמצות ושבירת הטבע. משא"כ כאן, אחר שירדו השבטים בני מצרימה והתחיל השיעבוד, והוכרחו להתחזק במצב ה'הסתרות', להאמין גם אז באמונה בהשי"ת, אכן כאן יבוא 'ואלה' המוסיף על הראשונים, ללמדך כי אכן כלך הנאמר מקודם - ענין הגלות והשעבוד, הוא תכלית בריאתו של אדם. וכן רמז במדרש רבינו בחיי בכתוב (ב ב) תצפנהו שלשה ירחים, שכתב דבז' אדר נולד משה וביום ו' סיון אחרי שלשה ירחים של חודשי לבנה הושלך ליאור, והגיד לך הכתוב שביום שנצטער ביאור בו נתעלה בשמים וקבל תורה מסיני, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עוז.

לב. ובכלל זה שמירת כל חושיו ותאוות לבו, וביותר בענין 'שמירת פיו ולשונו', כי השומר פיו ולשונו זוכה להיות דבוק בשכינה, וכמו שאמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע, שעל כן זכה משה רבינו ע"ה לדבר עם השכינה פה אל פה, מפני שהיה 'כבד פה וכבד לשון', ובתרגום, 'ארי יקיר ממלל', כלומר שהיה מייקר ומחשיב כל תיבה ודיבור שהוציא מפיו, וכיון שכלכל דבריו, והחשיבם לשמור על כל מוצא פיו זכה לגילוי שכינה ולמדרגות נשגבות ביותר. לג. צא וחשוב, כשתמצא מאן דהו שהציל בימי ה'מלחמה' רבבות אלפי בני ישראל, וכי תכריז עליו - זה האיש 'ירא שמים' הוא, הרי זה נראה כמגרע מחשיבותו ומחשיבות פעליו, עד שתאמר עליו 'כל המציל נפש אחת מישראל' וזה הציל פי כמה וכמה מ'נפש אחת', ומ"מ התורה ראתה אל נכון לשבח את ה'מילדות' שהצילו רבבות מבני ישראל - 'ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים' - ללמדך שאין לך שבח גדול מכך.

היה אומר הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, (בימים האלו שיש להרבות בסיגופים) הסיגוף הגדול ביותר הוא להיות ירא שמים - 'יראת ה' טהורה', כשנמנע האדם מדבר עבירה בעת שיצרו בו ער בקרבו כאש, ומתגבר עליו שלא לשמוע לו.

וזל"ק (הוש"ר תרע"ד) זקיני זצללה"ה מקאצק הגיד כי יותר נוח לגוף לקבל על עצמו כל מיני סיגופים שבעולם מלקבל על עצמו עול מלכות שמים, ואין סיגוף גדול לגוף יותר מלהיות תחת עול מלכות שמים - להתנהג בכל ענייניו רק עפ"י התורה עכ"ד.

הקצה, אם רק יתחזק לשנות דרכיו אזי מתוך תחתית שפל המצב בו הוא נמצא יכול לצאת לחרות עולם. ולשם כך נצטוונו לזכור יום צאתנו ממצרים שהיה בחפזון, למען תהא מושרש בנו ידיעה זו תמיד, בכדי שנוכל תמיד להתחזק ולשוב אליו באמת ובתמים.

אלא שאין הדבר תלוי אלא בו, וכמו שאמרו צדיקים שהנה נאמר (בפרשתן א ו) 'ויוסף היה במצרים', בן כתיב (בראשית יב ו) 'זהבנעני אז בארץ', וזרי שניתן להיות 'יוסף' גם במקום הטמא ביותר - בארץ מצרים, ולעומת זאת ניתן להיות 'בנעני' גם בארץ הקודש, כי הכל תלוי ברצונו של האדם ובמעשיו.

בפרשתן (ב כה), 'וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים', ובתרגום יונתן, וַחֲמָא ה' צַעַר שְׁעֵבְדֵיהוֹן דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַלֵּי קְדָמוּי יַת תַּיּוֹבְתָא דְעַבְדוּ בְּמִזְמָרָא דְלֹא יָדְעוּ אֲנִישׁ בְּחֻבְרִיהָ לֵד (שראה ה' צערם של בני מהשעבוד, והיה גלוי לפניו התשובה שעשו כסתר בלא שידע איש מחברו) לך. והיינו כי חביבות וחשיבות מיוחדת יש להקב"ה במעשי האדם כסתר לך, בנסינותיו הנעלמים

הנה נאמר (דברים טז ג) 'לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך', והרי שמלבד זכירת עצם יציאת מצרים נוסף עוד חיוב לזכור שיצאו בחפזון. וצריך לבאר לשם מה חייבה התורה לזכור שהיה בחפזון, איזה לימוד יש בו לדורות לדעת שיצאנו ממצרים בחפזון ולא במתינות. עוד הקשו שהנה מבואר בכתבי האריו"ל הק' עניין ה'חפזון', שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה, ואם היו נופלים גם לשער הנו"ן שוב לא היתה להם תקומה ח"ו, והוציאת הקב"ה בחפזון 'ברגע האחרון' ממש לפני שירדו לתוך שער החמישים, וצריך ביאור מדוע באמת גאלם הקב"ה בחפזון בעמדם ממש לפני שנשתקעו לגמרי ולא הקדים לגאלם מבעוד מועד.

אלא זאת רצה הקב"ה ללמדנו לדורות עולם, כי גם אם יהודי נמצא במ"ט שערי טומאה רח"ל ובפתח השער החמישים - במצב הנרוע ביותר הרי גם משם יכול הוא להיחלץ ולהיגאל ולא אכרה תקנותו, ולא זו בלבד, אלא ברגע אחד יכול להתהפך מן הקצה אל

לד. יש שרמזו בדברי הגמרא (ברכות ה:) 'רבי אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא' (ריו"ח גילה את זרועו והואר הבית מאורו), ולכאורה יש לתמוה, מדוע הוצרך רבי יוחנן לגלות זרועו בכדי להאיר את הבית, וכי לא קרנו עור פניו באור יקרות, אלא רמז יש בדבר שה'מעלות' אשר בכוחם להביא אורה לבית אינם ממעלותיו הגלויות והנראות לכל, אלא דווקא אלו שבנסתר מעין רואה ובהצנע כשאין איש יודע מהם - מהם תצא אורה.

וכן מצינו (פסחים קיג.) שלשה הקב"ה מכריז, עשיר המעשר פירותיו בצנעה.

לה. יש מצדיקי הדורות שהיו מכנים תרגום זה 'דער שובבי"ם תרגום' - כלומר שבו נרמז כל ענין השובבי"ם. לו. כה ביאר בספר 'שער בת רבים' להגה"צ רבי חיים אריה לייב זצ"ל מיעדוואבנא (נדפס בשנת תר"ט) ריש פ' נח וז"ל, איתא בתדב"א (ח"א פנ"א) לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, ירצה אפילו בחדרי חדרים שאין שם אנשים אלא ה' לבד. וזהו (מיכה ו ח) 'והצנע לכת עם ה' אלוקיך'... וזהו שאמרו חז"ל (אבות ב ה) 'ובמקום שאין אנשים' - היינו בחדרי חדרים, גם שם 'השתדל להיות איש' - היינו צדיק ולא רשע דנמשל לבהמה. וזה (שם מ"ג) 'ואל תהי רשע' אף בשעה שאתה 'בפני עצמך' לבד, כי ה' מלא כל הארץ כבודו, והוא רואה בגלוי ובסתר כמ"ש (ירמיה כג כד) 'היטת איש במסתרים' וגו'.

וזהו שאמרו במדרש (תנחומא תצוה ה) הנך יפה - בבית הנך יפה - בשדה, כי יש אנשים עובדי ה' בביתם, אך בחוץ כמו הנוסעים ברכב ברזל בין אנשים רבים הנה יבשו מלהניח טו"ת ולהתפלל בזמנו מפני המלעיגים עליהם. ויש אנשים הצבועים העובדים ה' בגלוי, אבל בחדרי חדרים לא יבקרו בין טוב לרע. אך אתה הנך יפה הן בבית בסתר הן בשדה בגלוי

וזהו טעם מצות מזוזה בכל מקום שיש בו דירת אדם, אפי' מאה בתים זה לפנים מזה חייב במזוזה אפי' הפנימי שבכולם. למען בבואו בביתו ובחדרי משכיתו יזכור את ה', ולא יטה מן הדרך הטוב, כי המזוזה לא לבד למשמרת אל אנשי הבית היא לבלי יהי' מי ניזוק מפגעי לילית ומקטב מרירי וכו' כ"א גם לבל יהי מזיק, כאשר יכין את צעדו

מעני כל חי אם בשמירת עינוילו או שאר הושיולת, כשאתה עומד בפני נסיון בענייני שמירת הפה או ודייקא תשובה זו המשיכה את הגאולה. ולדין ייאמר, העיניים, הוי מחזיק בקשרי המלחמה נגד יצרך, הוי

ללכת חוצה על השוק לקנות ולמכור ובמזימות זו יחשוב לעשוק ולגזול וכו', או בבואו הביתה להסתתר בסתרי חדריו לעשות מלאכת רמי' בטח אין רואה, הנה המזוזה תזכירו כי יש למעלה עין רואה וכו' ועל הכל יביא במשפט על כל נעלם.

לז. מרגלא בפומיה דכ"ק האדמו"ר מסקווירא זי"ע, שפרעה אמר (ה ז-ה) 'לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקוששו להם תבן, ואת מתכונת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשום תשימו עליהם', ולכאורה צריך להבין, אם רצה להכביד עליהם את העבודה הרי היה יכול לצוות שמהיום והלאה ישלשו את מתכונת וסכום הלבנים ממה שהיו רגילים לעשות עד עתה, אלא כי ידע פרעה שכל זמן שהם במקומם ושמורים מן הרע לא יוכל אליהם, על כן גזר הם ילכו - שיצאו לקושש תבן ברחובה של עיר, ומכיוון שישוטטו בשווקים וברחובות - במצרים ערות הארץ ויכשלו בראייה רח"ל בזה יוכל לנצחם.

כך ביארו צדיקים (עי' בית אהרן ליקוטים בד"ה יציץ) עה"פ (ישעיהו כז, ו) יציץ ופרח ישראל, כי באם האדם יציץ בשיקור העין במקום שאינו הגון, הרי ופרח ישראל כל הישראל ומידת הקדושה שלו הנה כפורחת עלתה ניצה רח"ל. כי ע"י הסתכלות אסורה אחת מאבד כל חלקה טובה שבו.

לעומת זאת כמה גדול שכרו של העוצם עיניו מראות ברע, כמו שפירשו במה שנאמר (ישעיה מט יח) 'שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך', שמכל פעם ופעם שהאדם שומר את עיניו נברא מלאך העומד ללוותו ולשמרו, וזהו שאמר הנביא, הבט וראה 'כולם נקבצו ובאו לך', כי הם 'סביב עיניך', מחמת ובסיבת ששמרת על עיניך.

סיפר הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ ז"ל, שפעם אחת בעת עריכת שלחנו הטהור היה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע שקוע מאד בהרהוריו ושרעפיו הקדושים, והקהל עמד בפחד ורעדה בבית המדרש כשאפילו קול דממה דקה לא נשמע, לפתע נעמד הרבי ממקומו וזעק מקירות לבו, שלמה המלך ע"ה אמר בקהלת (ז ט) 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה', ורצה ללמד בחכמתו, שאל ידמה בעיני האדם שרק בדורות הראשונים היו צדיקים בעולם, 'כי לא מחכמה שאלת על זה', וגם בימינו אנו שאבדו חכמים ויודעי תורה, יש ביד אברך או בחור להשיג כמעט את המדרגות שהשיגו צדיקים בדורות הראשונים, כי בשעה שהוא הולך בדרך ומתגבר לשמור על עיניו מראיות אסורות, ולוחם במלחמת מצוה כנגד היצר הרע, עי"ז הוא מגיע כמעט למדרגותיהם הנשגבות, והתיישב הרה"ק על מקומו, שוב שקע בשרעפיו, ולאחר זמן ממושך נעמד שוב על מקומו, וחזר על הדברים שאמר מקודם אך בשינוי קצת, שלמה המלך ע"ה אמר בקהלת 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה', ורצה ללמד בחכמתו, שאל ידמה בעיני האדם שרק בדורות הראשונים היו צדיקים בעולם, 'כי לא מחכמה שאלת על זה', וגם בימינו אנו בשעה שהבחור והאברך הולך ברחובה של עיר והוא נלחם ומתגבר לשמור על עיניו מראיות אסורות, הוא מגיע ומשיג ממש את מדרגותיהם הנשגבות, והרי הוא דומה להם שוה בשוה, ואז התיישב על מקומו וחזר לשקוע במחשבותיו הטהורות, ובטרם נטילת 'מים אחרונים' נעמד בפעם השלישית וכשפניו בוערים כלפידים בהתלהבות אש קודש הכריז, שלמה המלך ע"ה אמר בקהלת 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה, כי לא מחכמה שאלת על זה', ורצה ללמד בחכמתו, שאל ידמה בעיני האדם שרק בדורות הראשונים היו צדיקים בעולם, 'כי לא מחכמה שאלת על זה', ואדרבה דוקא בימינו שהחשכות שולטת בעולם יש ביד אברך או בחור להשיג מדרגות נעלות ורמות הרבה יותר ממה שהשיגו צדיקים בדורות הראשונים, כי בשעה שהוא הולך בדרך ומתגבר על עצמו לשמור את עיניו מראיות אסורות, ולוחם במלחמת מצוה כנגד היצר הרע, בזה תגדל מעלתו יותר מן הצדיקים שבדורות הראשונים, וכל המלאכים ושרפים מקנאים ביהודי זה המתגבר על יצרו ועושה רצון קונו, ואם דבריו אמורים לשעתו של ה'בית אברהם' על אחת כמה וכמה בימינו אלו שבודאי כל מלחמה קטנה חשובה עד מאד בעיני הקב"ה.

לח. היה אומר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, הנה, אומרים בנוסח הקידוש 'אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו', ולכאורה נראה שמן הראוי היה לנו לומר להיפך 'אשר רצה בנו - וקדשנו במצוותיו', שהרי תחילה בחר ורצה בנו ולאחמ"כ נתן לנו את התורה ומצוות, אלא, כי אכן, בלא קדשנו אי אפשר שיהא ורצה בנו, רק אחר שיתקדש האדם [כפי יכולתו] יתרצה וירצה בו ה'.

באר הפרשה - שמות

על 'פכים קמנים' ממילא לא יהא לו מקום לנעוץ צפרניו ולא ימצא מנוח לכף רגליו.

זוהו ביאור הכתוב, הבה נתחכמה לו לבל יוכל להתחיל בפורענותו, שאם לא נעמוד בפניו בתחילת דבר אכן יש לחשוש פן ירבה ויגדל היצר להחטיא כהנה וכהנה, כי עבירה גוררת עבירה על ידי שמצא פתח פתוח להיכנס בתוכו.¹

והדברים אמורים הן לענין השמירה על 'גרי הקרושה'², הן לענין ה'יאוש' אחר הנפילה, כי מאד מאד יש להזהר שלא יגרר אחריהם לתהום רבה.

בולם פוך, עצום עיניך מראות ברע, והקב"ה יקבלך בשתי ידים ותתרבה חביבותך לפניו עד מאד, שהרי כל זה 'בשומרא' הוא, ואין איש יודע על כך לט'.

בפרשתן (א י) 'הבה נתחכמה לו פן ירבה', ופירשו צדיקים (כל חד לפי דרכו, עכ"פ העולה מדבריהם) דלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע - יכנס אל האדם ב'פתח פתוח' שמוצא - בדבר קטן אשר לא נוהר האדם לשומרו ולנעול אותו בשמירה מעולה, ומשם בא להפילו מדחי אל דחי. אבל, אם ישמור האדם את עצמו מתחילה, ולא יתן ליצר אפילו 'דריסת רגל' אפילו

לט. ואל יאמר, וכי ידעת איזה יצר רע וקשה שוכן בקרבי... וכי ידעת לאלו דברים קשים רעים ומגונים הוא עומד ומפתה אותי יומם ולילה... מה כבר יצא ממני, להיכן אגיע עם יצר רע וקשה כ"כ, ישמע היטב לדברי הרה"ק התולדות יעקב יוסף זי"ע (בספרו 'בן פורת יוסף', ויחי) בפרשתן, כי משה רבינו עומד ומתנצל לפני הקב"ה שאין בידו לדבר אל פרעה מפני שהוא ערל שפתיים וכבד פה ולשון, ענהו הקב"ה (ד יא) 'מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה'". ולכאורה צריך ביאור - שהרי אם ביד ה' לברוא פה חדש כ"ש שבידו לרפא את כבד פיו ולברוא לו לשון צחה ונקיה, מדוע נשאר משה בכבוד לשונו. אלא ביאורו, כי ה'לשון קולמוס הלב' ולכן נולד משה ככבד לשון כי גם לבו רע היה, ואכן, מכיוון שתיקן והסיר את רוע לבו גם כבודת הלשון הייתה צריך להתרפא, וזאת גופא הוכיח משה רבינו להקב"ה כי אינו ראוי להיות מושיען של ישראל כי אם הוא עדיין כבד פה הרי זה הוכחה שלבו עדיין רע... אמר לו הקב"ה גם רוע לבך כבר תקנת ביגיע כפך, ו'מי שם פה לאדם' - ק"ו שיש בידי לרפא את כבודת פוך... אבל אין רצוני לרפאותך 'ללמד לדורות שמתחילה היה לו למשה חסרון בלב גם כן - שהיה לב רע ושינה הטבע, וזהו עיקר תכלית האדם, ומכל-שכן להשראת השכינה, ונלמד זה ממה... כי משה רבינו ע"ה מצד טבעו היה עלול להרע, רק ששינה הטבע לעשות ההיפך'. הרי לך שאף משה רבינו שלא מצינו בקורות הדורות אדם גדול כמוהו אשר ידעו ה' פנים אל פנים ושהה כמה פעמים בשמים ממעל כמלאך משרת ואין לנו כל שמץ השגה באפס קצה גדולתו - אף הוא נוצר מתחילה עם מידות ותכונות רעות, אלא שבהתגברות על עצמו שינה את טבעו לעשות טוב וחסד בעיני אלוקים ואדם, ודייקא מתוך כך עלה והגיע למדרגותיו הרמות, אף אתה אל תתאונן כי יצרך מפתח להיות כאחד הריקים בישראל - בכל מיני פיתויים לדברים מגונים ל"ע - כל אחד ואחד בדידיה, כי דייקא בזה תלויה כל עליותיך בקדושה.

מ. וכך ביארו במה שאמרו על יוסף (רש"י בראשית לט ג) 'התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב', שאין זה עונש על שסלסל בשערו, אלא כך היא המציאות שברא הקב"ה בעולמו, שעל ידי שנתן מקום ליצר להיכנס בו מכח סלסול השער שוב היה בו כח להעמידו בנסיון הגדול והקשה [ואף שאין לנו שמץ השגה כלל ביוסף, אך מכל מקום ללמד יצא למען נשכיל ארחות חיים]. מא. וישמור עצמו מאד, להיות בסביבת אנשים יראים ושלמים, כי חלק גדול בבנין האדם או חורבנו תלוי בחבריו הסובבים אותו, וכהיום הזה די לנו לצאת רגע אחד לרחובה של עיר (או להתבונן בתוככי ביהמ"ד) לראות עד כמה גורל נפשותינו ונפשות צאצאנו תלויים בענין זה שנקרא 'חבר טוב'...

פוק חזי מה שרמזו בעל ה'חיות דעת' (בהגדה של פסח שלו - 'מעשה נסים', ד"ה והאותות זה המטה) שאפילו הקדוש והטהור - אם יבוא בקרבת הרע והרשע יהפוך לרע, וכן היה עם 'מטה האלוקים' שנהפך ליד פרעה ל'נחש' - סמל הרע והטומאה, וז"ל. לזה הראה לו הקב"ה מופת - המטה שהפך לנחש, לרמוז לו שישראל מחמת שהן דחוקין וטעונין בגלות הן רעים, וכאשר ירוויח להן יחזרו למוטב. כי אפילו המטה אלוקים שעליו נאמר (ד יז) 'את המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות', כאשר הושלך ארצה שהוא מקום הטומאה נהפך לנחש, וכן הוא בישראל, מחמת שנתערבו בגוים נעשו דליטורין שהוא ענין נחש, ולכך אמר לו אחוז בזנבו ולא אמר אחוז 'בראשו', כי זנב

יתחזק וידע נאמנה שצעקת בני ישראל באה אלי, כי הקב"ה רואה כל מה שעובר על כל אחד ואחד, ורואה את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם שלכן אינו יכול אפילו להתפלל בעת, רק כאשר זועק מקרב לבו כמו שצעקו היהודים במצרים (ובלשונו הק) שאפילו כח הדיבור לא הי' להם רק צעקו אוי ווי... אוי אנחה זו עולה למעלה, וזעקה זו היא יקרה עד למאוד למעלה^{מב}.

ומסיים שם, וו"ל. ומכאן הוא כח ההתחזקות לכל איש ישראל אשר מגודל צרותיו וחטאיו לא יוכל כמעט לפתוח פיו בתחינה ותפלה לפני הקב"ה, ואם מתפלל הוא כמעט מעורבב ומבולבל מהמחשבות המבלבלים אותו, אעפ"כ בל יאמר לנפשו נואש, וזעק ויתפלל לה' בכל יכולתו, ואף אם לא יעלה ח"ו מבל תפלתו רק אנחה אחת מקרב ולב עמוק השי"ת בוחן לב יחשוב עניו ומרודו ושפל מצבו ומקומו ושעתו שהביאו לבלבול הדעת, וברוב רחמיו וחסדיו ישמע לאנחה האחת וישמע וישועו^{מב}.

ואם כבר נפל 'יגער ביצר הרע' ויאמר לו - אינני שלך, מעתה אינני אותו האיש אלא אחר אני, וזה האיש החדש מעולם לא נפל ולא נכשל 'עובר ה' הוא ולא אפול לידך כפרי בשל...'

ויאנחו וזעקו - זעקת הלב מתקבלת ביותר אף בלא דיבורים בפרשתן (ב כג), 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה, וזעקו, ותעל שזעקתם אל האלוקים מן העבודה', שוב כתיב (ג ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתם'. חיווק נפלא מצא הרה"ק הישמח ישראל' זי"ע (בפרשתן אות ט) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זצ"ל לכל יחיד ויחיד בדור אחרון, שכל לב יודע מרת נפשו, איך שאנו סחופים טרודים ומבולבלים, מרוב הלחץ אשר לוחצים אותנו, ועפ"י רוב אין בידו לצמצם את מוחו - לחשוב מה שפתיו מיללו בעת התפילה - וחושב שממילא כל תפילתו איננה אלא מן השפה ולחוץ, והרי הוא רחוק רחוק מאביו שבשמים, אל יפול לבו בקרבו, אלא

מורה על שפלות, לומר, תן לדבר ששרשו בקדושה שנטמא אחיזה במקצת ויחזיר לקדושה - אפילו אם הוא בגודל השפלות שהוא כינוי לזנב... עכ"ל.

עוד כתיב בפרשתן (ג א) 'וינהג את הצאן אחר המדבר ויבוא אל הר האלוקים חורבה, ואיתא בחז"ל שאחד מהצאן עזב את העדר, ומשה הלך אחריו להחזירו, וכשעשה כן אמר הקב"ה שהוא ראוי להיות מנהיגן של ישראל. ופירש הרה"ק ר' בונם מווארקא-אטוואצק זי"ע, שהראה בזה משה סימני מנהיג ישראל, דכל זמן שאיש ישראל נמצא בין חבורה של בני ישראל יכול להיות רגוע שלא יוזק כ"כ והחבורה ידאגו וישפיעו עליו להחזיק מעמד במדריגתו, אמנם אחר שעזב את החבורה עליו מאד צריכים לדאוג אולי יושפע לרעה מכל מיני רוחות רעות בחוץ, והרועה צריך לעזוב מלשמור על החבורה כדי להחזיר היחיד התועה לחבורתו.

מב. אגב אורחא, הנה כתיב בפרשתן (ג טו), 'כה תאמר אל בני ישראל ה' אלוקי אבותיכם אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב שלחני אליכם, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור', ופירש ה'רמב"ן, 'זה זכרי לדור ודור' קאי על מה שנאמר קודם לכן 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב', וכלומר, 'כי לעולם לא ישכח ברית אבות, וכל הדורות כאשר יזכירו אלוקי אברהם יצחק ויעקב - ישמע א-ל ויענם'. ראה נא גודל הכח הניתן בידי כל איש מישראל - יזכיר בתפילתו בעולם השפל הזה - 'אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב' ובזה הוא מעורר למעלה זכות אבות עד שהוא מובטח שעי"ז בוודאי תתקבל תפילתו.

אמנם לא די בזכירה מן השפה ולחוץ, אלא יכיר ויזכור בפנימיות לבו את השורש אשר ממנה חוצב, כמסופר על בחור 'בנם של קדושים' שהגיע להיכנס אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, בטרם היכנסו ביקש מהמשב"ק הרה"ח ר' חנינא שיף ז"ל שיאמר לרבי כי הוא נכד של רבי פלוני, אך הוא ענהו 'לא נהוג כן גבן'. בחור זה חזר והפציר בו, בהיכנס הבחור לרבי אמר ר' חנינא בחור הלז רוצה שאומר לרבי שהוא בנש"ק. נענה הרבי ואמר, וכי עלי לידע זאת - עליו לידע ולזכור זאת כי בנם של קדושים הוא, כלומר, הנהגתו בחיי יום יום צריכה להיות כפי הראוי ל'בנם של קדושים'.

כיוצא בזה 'בני אברהם יצחק ויעקב' - עליהם להתנהג כראוי ויאות ל'בנם של קדושים' כקדושים אלו. מג. כעין זה כתב הרה"ק ה'זרע קודש' מראפשיץ זי"ע (פרשת ורא ד"ה וידבר משה) שלכאורה קשה הא דאמרין שהדיבור היה בגלות במצרים, וכאן כתיב 'ותעל שזעקתם' ונראה שהתפללו בפיהם ותפילתם נתקבלה, ומבאר באריכות

בדברים האלה מצינו חיזוק נפלא בדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפרשת בשלח (יד ו) ויצעקו בני ישראל אל ה', פירש"י ז"ל 'תפשו אומנות אבותם', כי לא ידעו להתפלל כלל רק צעקו, וזה שתפשו אומנות אבותם - לצעוק לה', כי בקול ניכר פנימיות שבאדם, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין כג.) 'טביעות עינא דקלא', ולא מחוש הדיבור וכן בשמים ניכר בקול ישראל הפנימיות, ועיקר הרצון שהוא רק לעבודת השי"ת... ובכוונה נסתם מהם ענין התפלה כדי שישאר לדורות שאף שלא יהיה להם בה להתפלל ולצעוק וישעם השי"ת. וכן איתא במכילתא (פ"ב) ה' ילחם לכם - אף שאתם תחרישון שלא יוכלו להתפלל מיד.

ותעל שוועתם - הכל צריכין לכוח התפילה

בפרשתן (ב כג), ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו ותעל שוועתם אל האלוקים מן העבודה. ביארו הרמב"ן ורבינו בחיי"י שאף שכבר הגיע עת גאולתם להוציאם ממצרים, מכל מקום לא נגאלו עד

ולא עוד אלא שמעלה מיוחדת יש לה לזעקה שבלב, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע בפרשתן (ד"ה ויהי בימים הרבים ההם) על הפסוק דלעיל, שלכאורה קשה מדוע כתיב 'ויצעקו ותעל שוועתם' ולא כתיב 'ויתפללו', ומבאר, וז"ל איתא במדרשים ובווהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה, אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרונים שמפסיקים בחומת ברזל, כמו שכתוב (עי' ישעיה נט ב) 'כי עונותיכם מבדילים', והתקנה לזה איתא בווהר הק' לזעוק מעומקא דליבא בכל בוזנתו שהיא רק קול לבד בלא דיבור והוא נקרא זעקה ושוועה, ומוזה אין המקטרונים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דליבא ועונה לקוראיו. וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות, שמבינים המלאכים ויוכל להיות קטרוג עליה, לא כן בזעקה הנ"ל בלא דיבור השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה (ומבאר שבוודאי עיקר התפילה היא בפה, אבל בומנים כגון דא מתקבלת ביותר עצם הזעקה לפני ה').

שאכן לא היו כאן דיבורים אלא זעקה מקרב הלב וזהו 'ותעל שוועתם'. וז"ל. דכתיב 'וגם אני שמעתי את נאקת בני', וידוע שנאקה הוא בלב לבד, וכלומר שהקב"ה שמע את תשוקת לבם שהם רוצים להתפלל לפניו לעובדו ית"ש כראוי בדיבור קדוש, והם בעצמם ביקשו רחמים על דבר זה שנתרחקו מאתו ית"ש וצעקו ע"ז, וז"ש ויצעקו בני"י אל ה' מן העבודה - פירוש, על עבודתו ית"ש שאינו כראוי...

מד. ידוע דבר המעשה מהגאון רבי ישעי' ברדאקי זצ"ל שהיה ממייסדי הישוב בעיה"ק ירושלים, בעת אשר הפליג בספינה לעלות לארץ הקודש יחד עם בנו ובתו הקטנים נשברה הספינה באמצע הדרך (כשכבר היו קרובים לא"י) וקפצו לים לשוט ע"פ המים, האב הגאון רבי ישעי' לקח עמו את בנו ובתו ושט יחד עמם... תוך כדי שחייתו בים הרגיש שכוחותיו אוזלים, והבין שאם ימשיך לשאת את שתיהם עליו יטבעו כולם במים אדירים, בשעה קשה זו התבונן ובירר לעצמו את ההלכה מי עדיף, ואת מי מהם הוא מחויב להפקיר בעבור השני, והחליט שהצלת הבן קודמת להצלת הבת כמבואר בפוסקים. בטרם עשה מעשה לעזוב את בתו הטובעת, אמר לה בלב נשבר ובחרדה, הנה ביררתי את ההלכה, וכדי להציל לכה"פ ב' נפשות הנני מוכרח לעזוב אותך לנפשך... מששמעה הבת את דברי אביה, החלה לזעוק 'אבי... אבי... אין לי על מי להשען כי אם עליך - האם תעזבני ותשליכני למצולות ים (רחם נא עלי, מבלי לחשוב חשבונות' שעפ"י דין יש לך לעשות כן), לשמע דבריה נזדעזע האב עד מאד, והחל זועק אל ה' שיצילם מן המיצר, והרגיש מיד שהוא מקבל כוחות חדשים בעוז ותעצומות וכוח זה המשיך לשוב עד חוף מבטחים כשכל הג' שלמים ובריאים. והמשיך לשחות עם שניהם עד החוף וניצולו כולם.

בהגיעו לירושלים, לא דרש רבי ישעי' אלא מעשה זה, ולמד ממנו, על דרך שאמרו חז"ל 'ישראל מוסיפין כח בפמליא של מעלה' (זוהר ח"ב לב, ועוד), 'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים' (זוהר חדש ח"ג ז), על כן לעולם לא יתייאש האדם, וידע כי בכל ענין לא נסגרו בעדו שערים ולא דלתות, אם יצעק אבי אבי... יוסיף כביכול כח ומן השמים וישיעוהו בכל מילי דמיטב, ואף אם נגזרה ח"ו גזיר, יקרע רוע גזר זינו לטובה ולברכה.

לאחר שנים רבות כאשר הגיע זמנו של הגאון ר' ישעי' זצ"ל להפרד מעוה"ז קרא לבתו ואמר לה, האם את זוכרת את היום ההוא שהגענו ליפו והספינה נשברה, ורק ע"י הצעקה שלך שצעקת 'אבי, אבי, אל תעזבני', על ידי זה ניצלת, דעי נא, שבכל עת וענין כשתרגישי שאת נמצאת במים עזים או במקום צר ומצוק, אפילו שאין נראה לכאורה מקום להינצל על פי דרך טבע אז תצעקי לשמים 'אבי, אבי, אל תעזבני', וכשצעקתך תהיה ממעמקי הלב

מעטיר בתפילה ומבקש זאת מאת ה' לבטח היה נרפא. ישמע חכם ויוסף לקח להוקיר מעלת ערך התפילה ולנצל אותה תדיר.

מן העבודה ויזקו - התפילה מתוך לב נשבר מתקבלת ביותר

ובתב עור רבינו בחיי, 'והזכיר שני פעמים 'מן העבודה' ללמדך שאין תפילתו של אדם שלימה באותה שעה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדוחק, שהיא יותר מקובלת, והיא העולה לפניו יתברך. וכן תמצא ביונה הנביא ע"ה שבאר העניין, שאמר (יונה ב ח) 'בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך', הבטיח הנביא שהתפילה שהיא מתוך הצער ועטיפת הנפש היא הנכנסת לפניו אל היכל קדשו יתברך, עכ"ל^מ.

שלא צעקו בתפילה לפני ה', ורק על ידי אנהתם ושוועתם זכר ה' את בריתו לגואלם^מ. וללמדנו, שעל האדם להפיל תחינה לפני בוראו, בבקשת רחמים על כל דבר ודבר, קטן כגדול, כי אף השפע הראוי ומוכן להגיע אליו לא יגיעו מבלעדי תפילתו^מ.

יסוד זה מצינו עוד ברמב"ן בפרשתן (ד י), שהנה משה אמר 'לא איש דברים אנוכי... כי כבר פה וכבר לשון אנכי, ולכאורה צריך ביאור, היפלא מה' עשות נס כזה להסיר מאתו ערלת שפתיו, בזמן שעשה ניסים ונפלאות לרוב בכל פרשת יציאת מצרים. אלא, כי לא יעשה הקב"ה נס אם לא התפלל האדם על כך, גם את משה רבינו לא ריפא כי לא התפלל לרפואתו (וטעם הדבר שלא ביקש, כי אכן לא אבה להתמנות כמנהיגם של ישראל ללכת אל פרעה). אך וודאי אילו היה

כמו אז תושעי, כי אם אני אשר אינני רק אב בשר ודם - על ידי צעקתך נכמרו רחמי עליך עד שלא יכולתי יותר לראות הצער, והחזקתי בך בכל כוחי, על אחת כמה וכמה, אבינו שבשמים אשר הוא מקור הרחמים אם תצעקי אליו באמת כמו אז בודאי תושעי בכל אשר תבקשי ממנו.

מה. משל למה הדבר דומה, לעומד בפתחו של היכל המלא בחמדה גנוזה, כסף זהב ומטמוניות רבות, והרשות נתונה לו להיכנס להיכל ליטול מכל הבא בידו ולהתעשר עושר רב. אך דא עקא שאין בידו את המפתח לפתוח את השער, שהוא נשאר מחוץ להיכל חסר כל. כיו"ב היא התפילה, כי היא המפתח לבוא שעריו בתודה וליהנות מכל ההשפעות שמשפיע הקב"ה על בניו רחומיו, ומבלעדי התפילה נמנע מהאדם להשיג את השפע הרב.

ובזה ביאר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) את התפילה 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבודאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים אין נותנים רק באיתערותא דלתתא - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה' עד שאינם מתפללים על כך, עליהם יש לנו לבקש ותן שכר טוב...

מו. ה'רד"ק' מבאר (יונה ב ב), כי הנה אצל יונה הנביא היו ב' ניסים, א. שלא נפל למצולות ים כשהשליכוהו לים אלא הדג בלעו. ב. שעל אף שכבר שהה יונה במעי הדגה, לא אמר נואש אלא נשאר בשכלו והתפלל, ואכן סופו שניצל משם, וגדול הנס השני שלא התייאש מלהתפלל יותר מן הראשון.

לפני כעשרים שנה נחלה אחד מחשובי ויקירי קרתא דשופריא שליט"א במחלה הידועה, והכביד עליו חליו עד שכבר מסוכן היה ל... אז קיימו ידידיו וקרוביו כמה וכמה עצרות תפילה, הפיצו ברבים את שמו לתפילה בכל אתר ואתר, ואכן בדרך נס הבריא לגמרי כאחד האדם, לאחר הנס נענה, שאין עיקר הנס שהוא נתרפא, שהרי התפללו עליו ופשיטא שהתפילות מתקבלות, אלא 'הנס' - שיהודים רבים עמדו בתפילה על הנמצא בכזה מצב.

מז. כתב ה'ספורנו' עה"כ (ב כה) 'וירא אלוקים... וידע אלוקים', וז"ל, ידע נגעי לבבם, ושהיתה תפילתם וצעקתם בכל לב, על היפך 'ויפתוהו בפיהם וגו' ולבם לא נכון עמו' (תהלים עח לו-לז). כי אכן תפילה זו הבאה עם כל ה'ברען' ולא כמצוות אנשים מלומדה, היא הפועלת רבות במרומים.

הנה זה עתה שמעתי מבעלי המעשה, לפני כאחד עשר חודש ישב מלמד וסיפר באחד מבתי החינוך את דבר המעשה שאירע לפני כמה שנים, וספרנו זאת לפני כשנה, עובדא שנשמעה מפי גאון וצדיק אחד, באחד הערים שבארה"ק דרים אב ואם מאושרים שזכו לחבוק בן שנים רבות אחר נישואיהם, וכה היה מעשה, כעבור כמה שנים מנישואיהם ועדיין לא היה להם זש"ק, החלו לעסוק בסגולות ורפואות עד שכגמר י"ב שנה מנישואיהם הודיעום נחרצות כי לא יהיה להם... לאור 'בשורה' זו החליטו לאמץ להם בן, גידלוהו וטיפחוהו כמו שהיה בנם מלידה,

וירא בסבלותם - להתבונן תמיד בצרכי הזולת להיטיב עמו ולמנוע ממנו צער

בפרשתן (ב יא), 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם', וברש"י, נתן עיניו ולבו להיות

מיצר עליהם. איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים בפרשתן ד"ה ויהי, ומקורו בספר תלמידו ליקוטי חבר בן חיים) כאן ניכר ההפרש וההבדל כי זה לעומת זה עשה האלוקים, כי בעשו כתיב (בראשית כה כז-לד) 'ויגדלו הנערים... ויאכל וישת ויקם וילך...' - לא ראה מאומה לנגד עיניו אלא את עצמו את מאכלו ומשתהו וכו', ואילו במשה מצינו כי אך 'ויגדל משה' מיד נתן עיניו ולבו להיות מיצר על אחיו^{מט}, ביום הראשון ראה מצרי מכה עברי ולא

וכן כתב ה'אור החיים', 'עוד ירצה ע"ד אומרו (תהלים קיה ה) 'מן המצר קראתי קה ענני במרחב קה' כי אחת מהתפילות המתקבלות היא תפילה שמתוך צרה, וכן הוא אומר (יונה ב ג) קראתי מצרה', התפילה שהאדם קורא לאלוקיו מתוך צרתו - בכל לבו, היא העולה תיכף למרומים. ומוסיף ה'אור החיים' שתפילה מתוך הצרה אינה כשאר תפילות העולות ובאות לפני ה' על ידי אמצעי ומשמיעי תפילה בעלי כנפיים (מלאכים), אלא היא עולה ביושר לפני כיסא הכבוד בלא אמצעי. וזה דבר הכתוב ותעל שזועתם וגו' מן העבודה היות זעקתם אל ה' הייתה מתוך העבודה הקשה, לכך 'עלתה' שזועתם תיכף ומיד קדם ריבון עלמין^{מח}.

בהגיע הבן להיות בקי בקריאת ה'עברי' נערכה בכיתתו מסיבה גדולה ובמעמד זה העניקו 'סידור' לכל אחד מהתלמידים, בחזור 'בנם' מהמסיבה נראתה עליו נהרה שפוכה, שמחה רבה ועצומה שמעולם לא נראתה עליו, משנשאל הבן לפשר השמחה אמר ל'הוריו' כי מעודו חשקה נפשו ב'אח', אבל לא ידע תפילה מהי, עתה משקיבל את הסידור יהא בידו להתפלל שיוולד ל'אביו ואמו' בן נוסף... האב שידע את מצבו לא אבה לשבור את רוח בנו, על כן נענה ואמר לו, נו נו, תתחיל להתפלל... ואכן, כעבור תשעה ירחים מיום נולד להם בן למזל"ט... ותיהום כל העיר... כי הכירו בכוחה של תפילה לשבר כל גבולות הטבע בהיותה תמימה וזכה באמונה פשוטה בבורא כל עולמים כי הוא כל יכול והוא 'שומע תפילה'.

באותה 'כתה' ישב תלמיד שגם הוא מאומץ' אצל משפחה אחת וזה הילד נפגע עד עמקי נשמתו, על שמדברים בפניו ענינים כאלו... ובבואו הביתה, בכה מאין הפוגות, וכמה שנסתה 'אמו' (מגדלתו) להרגיעו לא הועיל במאומה, בכיו רק גבר מרגע לרגע, עד שפנו אל מנהל הת"ת, והוא דיבר עם תלמידו בטלפון הדברי נחת ופיוס, וכה אמר לו, אולי משמים רמזו לך שגם אתה, אם תבקש מן היוצר בעד בני משפחתך לזש"ק תפעל ישועה בעדם, וכך הוה, הילד התפלל, וכעבור 10 חדשים נולד להם בן זכר למזל"ט - 18 שנה לאחר נישואיהם, ובשנה זו, יום שלישי בשבת ג' לחודש טבת תשע"ט נכנס התינוק בביתו של אברהם אבינו, ללמדך כח התפילה ובפרט כשהיא בוקעת מלב נשבר שהיא שוברת כל המחיצות, ופועלת פעולתה בדבר ישועה ורחמים.

מח. ומכאן תשובה, כי הנה פעמים בעת שיהודי שרוי בצרה וצוקה, אם בגשמיות אם ברוחניות, נראה לו שבזו העת אינו ראוי לשפוך לבו לפני הבורא, ישיב אל עצמו, אדרבה ואדרבה, כפי ריבוי הקושי כך תפילתו יותר מרוצה ומקובלת לפני המקום ב"ה.

מט. רגיל היה הגר"ח קרייזוויורט זצ"ל לומר, ללמוד כמו רבי עקיבא אייגר, אנו לא יכולים. להתפלל כמוהו, גם לא. אך לעשות חסד כמו רבי עקיבא אייגר, אנו יכולים - כי במעשי חסד העיקר הוא לפי המקבל, ואם המקבל

נהנה מהעזרה, אזי זכינו לקיים את מעשה החסד בשלימות כדבעי (מעדות בתו תחי', הובאה בס' חזון חיים).

וכבר נודע מאמרו של הבעש"ט הק' שאף שבכל המצוות ה'פניות' מפחיתות ומגרעות ממעלת המצווה, אך לגבי חסד שאני, שהרי סוף כל סוף נהנה הזולת, עפ"ז המליצו לפרש באומרם 'הקול קול יעקב והידים ידי עשיו', כי לגבי ה'קול', קול תורה וקול תפילה צריך להיות בשלמות ובבחי' קול יעקב, אך לגבי צדקה הנעשית ביד וכדומה לא גרע אם הידים הם ידי עשו...

איש יהודי היה בעיר מאנטריאל שבקאנדא ושמו 'רבי מרדכי וויינבערגער' (נלב"ע לפני כשנה ומחצה) מקום מוצאו ולידתו היה באירופא שלפני ה'מלחמה'. מתחילה היה שם משפחתו 'גרינפעלד' אך משום מעשה שהיה היסב שמו ל'וויינבערגער', וכך הוה מעשה, לרבי מרדכי זה היה ידיד נעורים שנקרא בשם 'ענגיל', יחדיו שהו במחנות הפליטים מיד אחר ה'מלחמה', גם השתדלו יחדיו להשיג לעצמם אישור כניסה לקאנדא. בכדי לקבל את ה'אישור' היה עליהם להיבדק אצל רופא לראות אם בריאים, כי אין מדינה בעולם שתסכים להכניס לתחומיה חולה ל"ע. ואכן, ר' מרדכי קיבל 'אישור', ואילו רעהו הבחור ענגיל לא קיבל כרטיס אישור מאחר שחלה אז ב'טיפוס' ל"ע.

אפתח את ידי, שנאמר (דברים כח יב) 'יפתח ה' לך את אוצרו הטוב'.

לעסוק בדברי תורה - התיקון ע"י לימוד התורה"ק ובפרט כשהוא ברציפות

בפרשתן (ג יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה', וברש"י, 'דבר גדול יש לי על הוצאה זו (יציאת מצרים), שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים'. הומן גרמא, בימי השוכב"ם בהם ניתן לכל איש ישראל כח עוז ותעצומות להתעלות, לטהר ולקדש את עצמו בקדושה של מעלה, אזי בראש ובראשונה יש להרבות בעמל ויגיעת התורה, וכן אומרים משם ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בשם הרה"ק השרף מקאצק זי"ע שעיקר תיקון ימי השוכב"ם הוא בלימוד גמרא ופי' תוספות בעיון.

כתב ה'שלטי גיבורים' במסכת תענית (ש"ע תקע"א ב), 'תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית שממעט ממלאכת שמים', והיינו שתלמוד תורה מכפר על האדם יותר מהתענית, ולכן אמרינן ליה שלא להתענות, שלא יתמעט ה'מכפר' הגדול יותר^{נא}.

היה לסבול כן מאהבת עמו, ביום השני ראה שני עבריים נצים והוקשה בעיניו כיצד ירים איש ישראל ידו על חברו, ובבנות יתרו דלה להם מים להצילם מיד הרועים האחרים שלא סבל את העוול שנעשה להם ע"י הרועים.

וממשיך ב'ליקוטי חבר בן חיים' 'זהוה מרגלא בפומא דמרן, כי זאת רמזו חז"ל (גדרים לה). בפסוק (ד א) 'פסל לך, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות', כי כתנאי קודם למעשה כדי לקנות את התורה על האדם לקנות תחילה את ה'מידות טובות', והנה ענין המידות לא נכתבו בלוחות, וכאילו נשרו מהם כ'פסולת', ועל בני' ללמוד מעלת המידות ממש רבינו עצמו - כשיראו שבזכות מידותיו הטובות זכה להיות 'מקבל התורה' יבינו גם הם בחשיבות המידות... והיינו שבזכות שהיה 'אוהב ישראל' ומיצר בצרתן זכה לקבל תורה מסיני ולכל מדרגותיו הגדולות.

גם יזכה ע"י ההטבה לרעהו לשפע פרנסה וכל מילי דמיטב, כדכתיב בפרשתן (ג יד) 'אהיה אשר אהיה', וכתב ה'רמב"ן' 'כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני

בהגיע עת הפלגת האניה לחוף מבטחים בא הבחור הידיד להיפרד מר' מרדכי, ובתוך כך פרץ בבכי מר, באמרו, מה יעלה בסופי, הרי לעולם אשאר כאן, כי אף לכשאבריא בעזהש"ית לא תסכים שום מדינה להכניסני אחר שחליתי בעבר בטיפוס ה"י, ומה יעלה בסופי וכי לעולם לא אוכל להקים בית בישראל... נכמרו רחמי ר' מרדכי עליו, ובכוחות למעלה מהטבע, נתן לידידו את ה'אישור' שלו, באמרו לא יקרא שמך עוד 'ענגיל' אלא 'גרינפעלד' - הפלג למרחקים בשמי ותנצל נפשך. והוא חזר למקום השממה.... רק אחר זמן ארוך השיג רבי מרדכי 'אישורים' להפליג גם לקאנאדא על שם מאן דהוא (שכבר נלב"ע) בשם 'וויינבערגער', ומאז נקרא שמו ר' מרדכי וויינבערגער, והצליח ה' דרכו ברוח ובגשם ונתאחדו תורה וגדולה על שולחנו. כעבור שנים רבות נכנס ר' מרדכי אל רבו הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע ושאל את הרבי אולי אשוב לשמי הראשון ואקרא את עצמי בשם 'גרינפעלד', אמר לו הרבי, בכל פעם שמאן דהו נוקב בשמך - ר"מ וויינבערגער, נעשה רעש גדול בשמים עד היכן הדברים מגיעים - כמה יש ביד יהודי למסור נפשו עבור הזולת. מדוע תפסיד זאת.

הוסיף לזה חכם אחד, שהנה מצינו בתורה לקרוא ל'יוכבד ומרים' - שפרה ופועה - ובחז"ל (עיי' רש"י א טו) ביארו שפרה שמשפרת לוולד, פועה שפועה לוולד. ועדיין צריך ביאור מדוע לא נקראו בשמם האמיתי יוכבד ומרים, אלא מכאן, כי לא ייקרא שם האדם אלא על שם פעולותיו שפועל ומיטיב לאחרים.

נ. פעם אמר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע בגשתו להניח תפילין כאשר נישק תחילה כנהוג את היוד שבקשירת התפילין של יד. התבטא לאמר, כי מקודם שאנו באים להניח את התפילין ולהתעמק לזכור בייחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם, הרי אנו מנשקים את היו"ד (משמעותה 'יוד' - 'איד', כלומר יהודי), להראות שתחילה יש להרבות באהבת ישראל לנשק (- להיטיב) כל איש ואיש מישראל.

נא. פעם ראה הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע אברך היושב בתענית באלו הימים, אמר לו הרמ"מ מדוע הנך עוסק ב'תיקון הקטן' שהוא התענית והצום, הרי 'בר הכי' אתה, ואפשר לך לערוך את ה'תיקון היותר גדול' והוא לימוד גמרא ותוס'.

הבורא נידון ביסורים קשים ורעים ואין לו תקנה כי אם במיתה רח"ל, אך בסוף אותו מאמר נורא בתיקוני זוהר (תיקון כא-כב) איתא, שכל העוסק בתורה הרי מתקיים בו אורך ימים בימינה להצילו מן 'המיתה', ובשמאלה עושר וכבוד יינצל אף מן 'הייסורים', כי נפשו מיטהרת בקדושת התורה הקדושה²¹.

איתא מהרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע (זרע קודש בא, ויקרא) כי הנה 'ארבע תקופות' בשנה הן, והם כנגד ד' היסודות מהן נברא עולם העשייה - אש, רוח, מים עפר. והנה תקופת טבת שבה אנו

וכן מביא בספר 'חבצלת השרון' (בהקדמת הספר) ששמע מהרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, שעל כל התעניות והסיגופים בדרכי התשובה, אין לך תיקון גדול יותר מן התורה הקדושה לוכך ולטהר את האדם מכל חטא עוון ואשמה²².

בספר 'כתר ראש' (אות קל"ג) מביא בשם הגר"ח מוואלאז'ין זצוק"ל (בענין התיקונים) כי כל העוסק בתורה אין לו מה לדאוג כלל, וכפי שהראה לו רבו הקדוש הגר"א מוילנא זי"ע מאמר נורא בתיקוני זוהר המחמירים מאד בחומר העוונות, שהעובר על רצון

הגאון בעל השדי חמד (בספרו כרך ה כלל נד) מספר: בשנת תרנ"ט בהיותי בעיה"ק ירושלים הזמינו אותי לפדיון הבן ולא הלכתי ואמרו לי כי יש בספרים דסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות, ואני לא הייתי יודע דבר זה... ונראה שאין מקור לדבר זה, רק שיחה נאה בפני הבריות (ובאמת כבר מצינו כן בליקוטי אמרי פנחס, שער הקדושה, וז"ל, תלמידי מרן הקדוש מזידיטשוב זצוק"ל שמעו מפיו הקדוש שאמר בשם הרב הקדוש מוהר"ר פנחס מקאריץ ז"ל שסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות, וכן הוא באילנא דחיי בשם הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז זי"ע).

כאשר יצאו לאור כרכי ה'שדי חמד', וכמה מאנשי ירושלים מצאו כי כתוב בקולמוסו של אותו גאון שהיה בקי נודע, שכל רז לא אניס ליה - 'אין מקור לדבר זה', תמהו לעצמם: היתכן שקלא דלא פסיק בירושלים מדור לדור ללא עוררין, ואפילו הצנועין היו נדחקים מעט לזכות אפילו כ'פול' מהחלה של הכהן, והנה נאמר כי אין לכך שום מקור, וזו רק שיחה נאה מפני הבריות.

בספר 'חכמת חיים' מסופר כי באותו זמן נערך אצל אחד הצורבים סעודת פדיון הבן, שבו השתתף גם מרן הגרי"ח זאננפעלד. בעת הסעודה דבריו של בעל השדי-חמד עוררו ויכוח בין המשתתפים, עד שקם אחד הנוכחים והציע: הנה איתנו רבי חיים זאננפעלד הידוע בבקיאותו המופלגת בכל חדרי התורה ובספרי הראשונים והאחרונים, נשאל את פיהו, ענה רבי חיים מתוך קורת-רוח, ואמר, אכן אין שום מקור בספרים למאמר זה שהסעודה בפדיון הבן נחשבת לפ"ד תעניות. אבל, יש לכך רמז בתורה... בפסוק 'וכל בכור א'ד'ם' ב'ב'ני'ך' ת'פ'ד'ה' - נוטריקון- 'א'ם ד'בר מ'ה ב'פ'דיון ב'ן נ'הנית- 'י'חשב כ'אילו ת'ענית פ'ד' ה'תענית...

והוסיף עוד נופך משלו: יש עוד מעשה הנחשב לעושהו, כאילו התענה פ"ד תעניות, ונחשב לו כ'תיקון' גדול. והוא 'דף' גמרא. ומי שלומד דף גמרא נחשב לו כאילו התענה פ"ד תעניות, כי 'דף' בגימטריה פ"ד. אלא שעל פעולה זו יש פחות קופצים...

נב. הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה מזהיר תדיר את כל הבאים במחיצתו להרבות בלימוד דפי גמ' ותוס'. דכירנא שנכנס אליו בחור בר מצווה בשבת קודש לאחר תפילת המנחה בכדי להתברך אצלו, והרבי היה באמצע אמירת תהילים כדרכו, על כן אמר לו בלשון הקודש - אומר לך 'הדרכה' לבר מצווה, הנך עומד לקבל אורח יצר טוב, שהוא מלאך, מן הראוי שתקיים בו מצוות הכנסת אורחים, והנה, הכנסת אורחים בשלימות היא שמעניקים ונותנים לארח את מה שהוא רוצה ואוהב, ולא מה ש'בעל הבית' אוהב, על כן אגלה לך שאורחך - יצר הטוב, אוהב דבר אחד והוא לימוד הגמרא, ראה נא להנאותו בריבוי דפי גמרא'.

כל עצותיו לכל עניין, רוחני וגשמי, היו בריבוי לימוד התורה, שמעתינו אומר פעם לאחד מבחורי ישיבת סלבאדקא אשר שאל מאתו עצה וסגולה לשמירת עיניים, ענהו על אתר, השקיע את עיניך באותיות הגמרא, ואז תזכה לשמור את עיניך מראות רע.

נג. כתיב בפרשתן 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו', וכבר דשו רבים לבאר מדוע פתח בלשון הוה באמרו הבאים, וסיים בלשון עבר איש וביתו באו (עי' שמו"ר א ד), ומבאר ה'חתם סופר' (תו"מ) כי עד עתה עסקו בתורה בקביעות, ונחשב שעדיין לא היו בגלות, שבעיסוקם בתורה הרי הם כמו שהם עדיין בארץ ישראל (עי' מהרש"א ברכות ח), אך משעזבו ספסלי דבי מדרשא, כמבואר בחז"ל (ילקוט"ש שמות א ד"ה ובני ישראל) 'ותמלא

אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה א) 'הוי כל צמא לכו למים' ואין טהרה אלא דברי תורה'.

הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע (פר' האינו ד"ה כשעירים) היה אומר, שהנה מצינו בגמ' (יומא פו.) ארבעה חילוקי כפרה, ומבואר ברמב"ם (עיי' ריש הל' תשובה) שכל זה אינו אלא בזמן הזה, אבל בזמן שביהמ"ק היה קיים נתכפרו כל ד' החילוקים ב'שעיר המשתלח' ביום הכיפורים. ולפי זה מבאר דברי ה'ספרי' בפסוק (דברים לב ב) כשעירים עלי דשא - שהתורה מכפרת כשעירי יוהכ"פ, והיינו שעסק התורה מכפר כ'שעיר' של יוהכ"פ - אפילו על עונות החמורים ביותר, בעודנו בחיים חיותינו. והרה"ק בעל התניא (עיי' איגרת התשובה ט י) כתב שעל ידי עסק התורה ניתן להשיג 'תשובה עילאה' - לכפר על דברים שנאמר עליהם שאין מועיל עליהם תשובה.

הגה"ק ה'ספייפלער' זי"ע כתב (קריינא דאיגרתא, ח"א מכתב יז) לאחד שהיה מסגף עצמו 'נבהלתי... שאתה צם תעניתים... ושעה אחת של לימוד חביב אצל הקב"ה יותר מאלף תעניות'¹¹.

יהא רעוא שנזכה לתקן נפשותינו רוחותינו ונשמתנו מכל סיג ופגם בימי השוכבי"ם הקדושים הללו, ובזכות זה נזכה לכל מיני ישועות ורפואות¹², שפע ברכה והצלחה עד בלי די¹³, ובקרוב נזכה בבוא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, בב"א.

נמצאים, היא נגד יסוד האש. על כן, בתקופה זו מתגברת באדם תאוות היצר, ובושרת בלבו של אדם כאש אוכלה עד שכמעט ומפילתו לפח יקוש ולדברי עוון רח"ל, על כן נתנו לנו 'מתנה' מן השמים - 'ימי השוכבי"ם' אשר כוחם רב להילחם בהם נגד היצר הרע, להדיחו מפנינו לבלתי ישוב להסית לבבנו חלילה.

ואיכבה נוכל לו, על ידי שנעסוק בימים אלו בלימוד התורה הקדושה בהתמדה מרובה. כי כוחה של תורה, בייחוד באלו הימים, יש בידה לשתק את ידי השטן ולומר אל המלאך המשחית הרף. וכמו שכתב ה'זרע קודש' בעצמו בהרחבה במקום אחר (פרשת תרומה ד"ה ועשו ארון עצי שטים) וז"ל. 'ועיקר תשובה הוא התורה, כמו שאמרו חז"ל, אם היה רגיל ללמוד דף אחד, ילמוד שני דפין. ועיקר חסידות הוא התורה הקדושה בהתמדה. כי אמרו ז"ל - איוהו חסיד המתחסד עם קונו, הפירוש - כי אורייתא וקודשא בריך הוא חד, והתורה"ק נקראת 'תורת חסד' (משלי לא כו), וקוב"ה 'חסד א-ל כל היום' (תהלים נב יג), ואם תרצה אתה ג"כ להיות חסיד, תתחסד עם קונך, שתדבק בקוב"ה ותורתו שהם חסד ותקרא ג"כ חסיד, עכ"ל.

בה איתא בתנא דבי אליהו (רבא פ"ה) 'בא זראה כמה גדולה כוחה של התורה, שמטהרת את פושעי ישראל בזמן שעושין תשובה, אפילו מעבודה זרה שבידם, שנאמר (יהוקאל לו כה) 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם וגו', ואין מים

הארץ אותם' - שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם' ופסקו מלעסוק בתורה, בעת הזאת הם 'באים מצרימה' - לשון הוה, כי את יעקב - כשהיה קיים ושיבתו עמו, הרי איש וביתו באו שהביאו אוירא דארץ ישראל למצרים ולא היו עדיין בגלות, רק עתה ירדו לגלותם.

נד. וכתב עוד שם, מי שרוצה לסגף עצמו לשם כפרת עוונות, ילמד ב'חזרה' על דבר שכבר הוא יודע היטב - דללימוד זה אין לו חשק, והוי לימוד זה לשם שמים ממש והוה גם כן סיגוף...

נה. כה אמר הרה"ק ר' דוד בידערמאן מירושלים זי"ע סגולה לחולה, קח שמן ואמור: הרמב"ם היה רופא, ובזכותו ישלח ה' רפואה שלמה לפלוני בן פלוני, ואת השמן יש להדליק על ציון הרמב"ם לכשיזדמן (בספר בית ישראל השלם בשם הרב ר' פנחס בלנק, ששמע מהרה"ג ר' מיכאל הרמן זצ"ל ששמע מר' דוד'ל, הבאנו הדברים לרגל יומא דהילולא של הרמב"ם החל ביום חמישי). נו. ודע ש'שובב' נוטריקון ש'מחים ב'צאתם ו'ששים ב'בואם. ואז יהא שובבי"ם נוטריקון - ש'פע ב'רכה ו'הצלחה ב'כל מ'עשה י'דינו.